

Frirum i fare?

Et kriminologisk kvalitativt studie af kvindelige brugere af Reden

**Kandidatuddannelse i kriminologi ved Aalborg Universitet
4. semester 2019**

**Specialegruppe 15: Annemette M. Iversen
Vejleder: Annette Olesen
Antal ord: 22.892**

Tro- og loveerklæring

Det erklæres herved på tro og love, at jeg egenhændigt og selvstændigt har udformet nærværende projekt. Alle citater i teksten er markeret som sådanne, og projektet eller væsentlige dele af det har ikke tidligere været fremlagt i anden bedømmelsessammenhæng.

Jeg er bekendt med reglerne for eksamenssnyd, herunder også plagiering og har læst Aalborg Universitets regler på:

<https://www.aau.dk/uddannelser/studievejledning/regler/plagiat>

Vi er bekendt med, at overtrædelse af reglerne vil blive indberettet for rektoratet og i sidste ende kan ende med bortvisning.

Endelig står jeg inde for, at antal ord anført på forsiden stemmer overens med virkeligheden.

En stor tak...

... Til Redens leder for at åbne dørene for dette speciale og for, sammen med medarbejderne på Reden, at møde mig og specialeprojektet med interesse, tillid og åbenhed.

Derudover skal der lyde en tak til min vejleder, Annette Olesen, for konstruktiv vejledning, god og faglig sparring samt støtte og overskud.

Den største tak skal lyde til Redens kvinder. Det kræver mod at lade en nysgerrig studerende tage plads i og udvise interesse for et af de få rum, man som udsat kvinde i Danmark har til rådighed. Jeg har mødt mere høflighed, respekt og varme, end jeg havde turde håbe på. Håbet med dette speciale er at skabe opmærksomhed og fokus på Reden som værested for udsatte kvinder, og forhåbentlig være bidragende til at skabe de bedst mulige rammer for kvinderne. Det er fortjent.

Abstract

At-risk and vulnerable groups have become a popular target for criminological research. This thesis aims to become part of this extensive research with a focus on vulnerable and at-risk women. More specifically this research paper centres around a specific, yet un-disclosed, Reden in a Danish city. Reden functions as a drop-in center with focus on both basic care as well as offering support, motivation and a number of social services. Reden is directed towards female users, which makes the focus of this thesis all female. The target group for Reden is females who are vulnerable and who find themselves in difficult life situations – this being because of substance abuse, homelessness or mental issues. One of the main objectives with Reden is that of creating a sanctuary for the women who use it. A free space that enables them – at least for set period of time – to forget the stressful and often chaotic nature of their everyday lives.

The aim of this thesis is to explore, if the aforementioned sanctuary is being compromised or even put at risk based on both the interaction in-between the users and between users and staff as well as their understanding of identity – and if so, how.

As a baseline, and working as a red thread throughout the entire research paper, social identity theory will be used. The reasoning behind using this theoretical framework is to create somewhat of a direction in an otherwise exploratory thesis, where an open mind to findings has been key. Furthermore, the paper includes a variety of methods of data collection such as interviews of both employees and two individual female users, and ethnographic work on Reden. By extension the thesis also includes a number of methodical reflections, most significantly the use of the authors workplace as a gateway, the sampling methods, ethical reflections, and the use of narrative criminology.

As a result of the applied methods an extensive data set has been formed and analysed. The analysis has been thematically built up and therefore divided into four paragraphs: Types of women, forms of capital, positioning, and the use of employees. The analysis concludes that the group of users mainly consists of elderly women and mentally vulnerable women, and that very few drug users and/or prostitutes use Reden. It also concludes that the women routinely use information as the main form of capital to gain acknowledgement a position of power.

Furthermore, the women also use 4 other forms of capital such as cigarettes as payment and humour. The women also use these forms of capital to position themselves. The analysis finds that the hierarchy of power is ever shifting and also highly dependent on the composition of types of women. The women use both verbal and non-verbal means to position themselves, and the effort to place oneself as best as possible becomes especially clear in situations such as the handing out of clothing or games. Additionally, the women use the staff to position themselves, and data shows different ways of trying to gain something from the employees. Also, the women can be seen trying to contest the staff in an effort to gain more power.

Finally, this thesis discusses whether or not the safe haven is in danger, and on the basis of this it is discussed whether or not the safe haven has ever existed and if so if it is assessable by the target group.

One thing remains for sure: The target group and the women using Reden seem to be in disparity. The shifting hierarchy, and the wide typography of users can be stressful for the women. This combined with the tension and pressure caused by the use of capitals can be putting the free space at risk.

Indholdsfortegnelse

<i>Tro- og loveerklæring</i>	<i>1</i>
<i>En stor tak... ..</i>	<i>2</i>
<i>Abstract</i>	<i>3</i>
<i>Introduktion</i>	<i>7</i>
<i>Kapitel 1. Hvem er kvinderne - og hvorfor er de relevante?.....</i>	<i>9</i>
1.1. Reden, problemformulering og afgrænsninger	9
1.2. Reden: Det kriminalpræventive bidrag?	11
1.2.1. Hvordan passer kriminologien ind?	12
1.3. Reden I et kønsmæssigt perspektiv	14
1.4. Street culture og overlevelsesstrategier	15
1.5. Sociale identiteter	16
<i>Kapitel 2. Teoretisk ramme og metodiske overvejelser</i>	<i>18</i>
2.1. Teoretisk ramme	18
2.1.1. Hvad er sociale identiteter?	18
2.1.2. Intern og ekstern identificering	19
2.1.3. Klassifikation og gruppering	20
2.2. Teorigenererende eller teorifortolkende?.....	22
2.3. Anonymisering	22
2.4. Adgangen til feltet.....	23
2.4.1 Medarbejder eller forsker... eller bruger?	24
2.5. Medarbejdere i fokus	25
2.6. Etnografi af Reden.....	27
2.6.1. Men hvor er kvinderne?.....	30
2.7. Semi-strukturerede interviews	30
2.7.1. Anna og Sofie.....	32
2.8. Sandt eller falsk? Narrativ kriminologi	35

2.9. Etske refleksjoner og dilemmaer	36
Kapitel 3. Analysestrategi og teoretiske overvejelser.....	39
3.1. Analysestrategi.....	39
3.2. Teoretiske overvejelser	40
3.2.1. Pierre Bourdieu – kvinder fra "en anden verden"	40
3.2.2. Hjemme i Reden	42
3.2.3. Penge er ikke alt – Bourdieus kapitalformer	42
3.2.4. Hvem har magten?	44
Kapitel 4. "Jeg skal ikke skide i egen rede, forstår du? "	46
4.1. Ældre kvinder og manglende narkoprostituerede	46
4.2. Kapital er smøger, informationer og jokes	48
4.2.1. Kan information omdannes til kapital?	48
4.2.2. Cigaretter kan dræbe... og være kapital	54
4.2.3. Humor	55
4.3. Positionering	56
4.3.1. "Hvis de vil tage stoffer og smadre deres liv, så lad dem det"	56
4.3.2. Et fast hierarki?	60
4.3.3. En svingende magtbalance	64
4.4. Hvad med medarbejderne?	69
5. Frirummet	74
5.1. Eksisterer frirummet?	74
5.2. Er frirummet tilgængeligt?	75
5.3. Er frirummet i fare?	76
6. Konklusion.....	78
Litteraturliste	80

Introduktion

Udsatte kvinder i Danmark er en sørgelig realitet. For disse kvinder er livet på gaden, et hårdt miljø eller komplekse problemstillinger blevet en del af dagligdagen.

For nogen af dem er væresteder en essentiel grundsten for overlevelse – som en rede, der beskytter mod dagligdagens kaos. I en undersøgelse for Socialstyrelsen fra 2017, foretaget af KORA, beskrives værestederne som værende ” [...] et trygt helle, der betyder meget for dem og deres trivsel.” (Socialstyrelsen, 2019).

Et af disse væresteder er netop Reden. På Reden er der helle. Eller er der?

”Reden er et frirum for kvinder i misbrug og prostitution. Reden er et være- og rådgivningssted, hvor kvinderne kan få sig en pause fra det hektiske miljø på gaden.” (KFUKSA 1, 2019).

Dette speciale sigter på at undersøge, hvorvidt der på Reden findes det omtalte frirum – og i så fald om dette frirum potentielt kan gennemgå en udvikling, der muligvis kan bringe det i fare.

Derfor arbejder specialet ud fra følgende problemformulering:

Hvilken betydning har identitetsskabelse og -forståelse samt interaktion imellem brugere og personale samt brugerne imellem på Reden, og har disse konsekvenser for Reden som et frirum?

Der arbejdes i den kommende opgave med én af Rederne, men den specifikke Rede er – af hensyn til kvindernes og medarbejderes anonymitet – ikke angivet. Ud fra problemformuleringen vil specialet altså undersøge, om Reden er et sted, hvor kvinderne reelt får en pause fra *”det hektiske miljø på gaden”*, eller om det er blevet et sted, hvor kvinderne på den ene eller anden måde skal forholde sig til andre eller lignende problematikker i umiddelbar forlængelse af dem, de kan møde i deres liv udenfor Reden. Denne pragmatiske tilgang til kriminologi bygger på ideen om, at skadesreduktion samt forbedrede livsvilkår kan have kriminalpræventiv effekt (Egge & Gundhus, 2012: 255).

For bedst muligt at kunne undersøge det fremlagte problem har jeg i dette speciale brugt en kombination af flere forskellige kvalitative metoder: Fokusgruppeinterview, etnografi og semistrukturerede interviews af to kvinder fra Reden.

Adgangen til den Rede, der danner case for dette speciale, er skabt igennem forfatterens tidligere praktikforløb og sidenhen studieansættelse, hvilket har skabt grobund for en del metodiske refleksioner og dilemmaer.

Undersøgelsen har haft en eksplorativ karakter, og det er gennem denne karakter blevet muligt at udvise åbenhed overfor nye fund. Med afsæt i det eksplorative element blev der foretaget et fokusgruppeinterview med en håndfuld medarbejdere, hvilket skulle skabe rammen om det etnografiske arbejde og den semistrukturerede interviewguide.

Det etnografiske arbejde på Reden har åbnet op for de to kvindeinterviews med hhv. Anna og Sofie. Alle kvinder og medarbejdere er anonymiserede.

Empirien er indsamlet med *social identity theory* som en teoretisk ramme om projektet, mens også Bourdieus teoretiske tanker vil blive gennemgået og benyttet. Den indsamlede data vil analyseres, herunder med særligt fokus på kvindernes livsvilkår samt kvindernes verbale og nonverbale interaktion med både hinanden og personalet.

Slutteligt vil specialet på baggrund af analysen diskutere, hvorvidt frirummet, som Reden sigter mod at give kvinderne, er i fare.

Kapitel 1. Hvem er kvinderne - og hvorfor er de relevante?

Dette kapitel vil give en kort introduktion til Reden som organisation samt de kvinder, der benytter Reden og deres levevilkår. Derudover vil der begrebsafklares og specialets kriminologiske relevans og allerede eksisterende forskning vil gennemgås.

1.1. Reden, problemformulering og afgrænsninger

Specialet bygger på et casestudie af Reden, og afgrænser sig dermed til kvinderne, der benytter sig af Redens tilbud. I specialet vil jeg benytte termen *kvinde* eller *bruger* om kvinderne på Reden. Der findes fire forskellige Reder i hhv. Aalborg, Aarhus, Odense og København. Nærværende speciale tager udgangspunkt i én af disse, men af hensyn til kvinderne og medarbejdernes anonymitet vil den konkrete Rede ikke specificeres. Der vil derfor blot blive refereret til den konkrete Rede som *Reden* i specialet.

Reden er et anonymt rådgivnings- og værested, hvor der arbejdes med akut skadesreduktion og omsorg i form af bl.a. overnatningstilbud, rene kanyler, måltider, rådgivningssamtaler samt hjemmebesøg (KFUKSA 1, 2019).

KFUKs Sociale Arbejde sætter fokus på at hjælpe socialt udsatte kvinder, "*... der er havnet i en svær livssituation på grund af hjemløshed, stof- og alkoholmisbrug, psykisk sygdom og fattigdom.*" (KFUKSA 2, 2019).

Og netop målgruppen af socialt udsatte giver anledning til nærmere afgrænsning.

Udsathed er et flydende begreb, hvorpå der ikke findes én klar definition. Rådet for Socialt Udsatte (2017) beskriver social udsathed som "*[...] en kompleks sammensætning af flere problemer*" (RFSU, 2017: 5). I en anden publikation af Rådet for Socialt Udsatte (2016) defineres mere specifikt *socialt udsatte kvinder* som kvinder med "*[...] komplekse og sammensatte sociale, psykiske og somatiske problemer. Det kan fx være misbrug, psykiske lidelser, hjemløshed og prostitution – ofte i kombination.*" (RFSU, 2016: 12).

Hjemløshed udgør en faktor i social udsathed. En undersøgelse fra 2018 lavet af VIVE undersøger baggrunden af de senere års stigning i hjemløsheden blandt kvinder (Benjaminsen, et al., 2018: 3).

Undersøgelsen viser, at langt de fleste af de hjemløse kvinder besad en eller flere psykiske problematikker, mens også mange af kvinderne led af alkohol- eller stofmisbrug og andre helbredsmæssige problemer. Ydermere oplevede mange af kvinderne ensomhed, og påpegede at deres netværk var enten meget begrænset eller bestående af skadelige relationer (Benjaminsen, et al., 2018: 9). Kvinderne i Redens målgruppe, kan også defineres som "funktionelt hjemløse" – altså som kvinder med et fysisk hjem, men uden mulighed eller psykisk robusthed til at opholde sig i dette hjem (Socialstyrelsen, 2019).

Også prostitution indgår i beskrivelsen af udsathed. Prostitution afgrænses i en publikation fra Det Nationale Forskningscenter for Velfærd til en "*[...] handling, hvor mindst to handlende personer på markedsmæssige betingelser henholdsvis køber og sælger en prostitutionsydelse mod betaling. Betalingen er enten kontanter eller noget, der kan omsættes hertil*" (Mehlsen, et al., 2017: 6). Gråzone-prostitution bør derfor også høre under udsatheden, da det udgør en reel problematik for særligt hjemløse kvinder (Maini-Thomsen, 2018: 21).

Psykisk sårbarhed kræver også uddybende definition. I en publikation fra WHO beskrives det, hvorledes folk med psykiske lidelser bør benævnes som særligt sårbare, da de i høj grad er udsatte i forhold til fysisk og seksuel vold, manglende uddannelse og civile rettigheder (WHO, 2010: 25). I denne publikation defineres psykiske lidelser:

"[...] including schizophrenia, bipolar disorder, depression, epilepsy, alcohol and drug use disorders, child and adolescent mental health conditions, and intellectual impairments [...]" (WHO, 2010: 2).

I nærværende speciale indgår hverken alkohol- eller stofmisbrug i termen *psykisk sårbar*, mens alle andre kriterier fra WHO's definition indgår.

Slutteligt er det relevant at definere det nok mest centrale element i problemformuleringen: Frirum. I en evaluering fra KORA (2016) beskrives det som vigtigt for værestederne, at:

"[...] prioritere den hjemlige og velkendte atmosfære, der gør det trygt for borgerne at være på værestederne" (Hjelmar, et al., 2016)

Dette, sammenfattet med Redernes egen definition på frirum som værende *"en pause fra det hektiske miljø på gaden"* (KFUKSA 1, 2019), viser, at frirummet udgøres af følelsen af tryghed samt elementet af ro og hvile.

I nærværende speciale vil termen *frirum* altså benyttes som et sted, hvor kvinderne kan slappe af og komme være fra de problematikker, som de qua deres udsathed, bærer hver dag. Frirummet markerer en pause.

1.2. Reden: Det kriminalpræventive bidrag?

Flere forskellige studier peger på en sammenhæng mellem udsathed og kriminalitet, hvor kriminalitet ofte indgår som en del af selve definitionen af social udsathed.

Rådet for Socialt Udsatte (2017) peger på, at risikoen for at begå lovbrud er større hos de socialt udsatte. Ydermere har denne gruppe større risiko for at recidivere (RFSU, 2017: 15). I en anden publikation af Rådet for Socialt Udsatte (2016) peger Rådet desuden på, at får udsatte kvinder ikke den fornødne hjælp, så: *"henvender de sig i stedet på lavtærskeltilbud samt i frivillige og private organisationer, mens andre finder trøst og støtte i andre typer af fællesskaber."* (RFSU, 2016: 54). Også Socialministeriet har skrevet om udsattes signifikans indenfor retsvæsenet. I den socialpolitiske redegørelse fra 2016 har Social- og Indenrigsministeriet lavet beregninger på registerdata fra Danmarks Statistik, der i procent angiver mængden af kriminelle domme indenfor forskellige sociale indsatser i 2013 (Social- og indenrigsministeriet, 2016: 180).

Tallene viser, at 29,2% af socialt udsatte fra forsorgshjem og herberger er blevet dømt for kriminalitet. Tallene for stofmisbrugsbehandling og alkoholbehandling er hhv. 26,7% og 16% (Social- og indenrigsministeriet, 2016: 180-81). Selvom disse tal stammer fra socialt udsatte, der benytter sociale tilbud og behandlinger, bidrager det til et billede af sammenhængen mellem social udsathed og risikoen for kriminel adfærd.

Når man snakker om kriminalpræventiv relevans, vil det være relevant at berøre '*criminogenic needs*' som begreb. Begrebet defineres af Latessa & Lowenkamp som: "*crime producing factors that are strongly correlated with risk*" (Latessa & Lowenkamp, 2005: 15). Hedderman (2004) forklarer, hvorledes disse faktorer for kvinder på nogle områder adskiller sig fra de for mænd, hvilket understreger vigtigheden af en udbygning af eksisterende viden omkring netop disse faktorer (Hedderman, 2004: 240). De faktorer, der bl.a. udgør kvindernes *criminogenic needs* er: anti-sociale attituder, svage sociale og familiære bånd, alkohol- og stofafhængighed, økonomiske problemer, arbejdsløshed, bånd til individer med antisocial opførsel samt begrænset skolegang (Hedderman, 2004: 228-29; 241). I forlængelse af ideerne om *criminogenic needs* bør også risikofaktorer benævnes. Reden kan på denne måde være bidragende i udviklingen af kønsspecifikke risikofaktorer. Van Voorhis, Wright, Salisbury & Bauman argumenterer i deres undersøgelse fra 2010 for, at en bredere viden indenfor kønsspecifikke risikofaktorer både kan forbedre den kriminalpræventive indsats, men også fængselsprogrammer, der sigter på at mindske kvindernes recidiv (Van Voorhis, et al., 2010: 282).

1.2.1. Hvordan passer kriminologien ind?

Samlet set påviser alle disse undersøgelser altså en sammenhæng mellem udsathed og kriminalitet, og en uddybelse af kvinderne fra Redens livssituationer kan altså siges at have kriminologisk relevans. Derfor vil det nu være relevant at kigge på Reden, og vurdere om Reden dermed udgør en brik i det kriminalpræventive arbejde.

" Crime prevention is about reducing the occurrence of future criminal acts and/or their harmful consequences. I will argue for a broad and inclusive approach to crime prevention." (Bjørge, 2016:

4)

Ovenstående citat viser, hvorledes Bjørge er fortaler for en bred forståelse af kriminalpræventivt arbejde.

Det samme er Det Kriminalpræventive Råd (DKR) (2009), der fremlægger fire grundbegreber indenfor forebyggelse af kriminalitet: Kriminalitetsforebyggelse, Forebyggelse, Opbygning og Tryghed. Indenfor disse begreber lægges der vægt på, at også metoder, der ikke virker direkte

kriminalitetsforebyggende, men derimod positivt påvirker folks livskvalitet og levevilkår, også bør medregnes i det kriminalpræventive arbejde (DKR, 2009: 3).

Kigger man på dette speciales case, Reden, må denne siges at befinde sig under DKRs kategori "Forebyggelse", der beskriver forebyggende indsatser således: *"Forebyggende virksomhed er generelt rettet mod at hindre en uønsket tilstand, hændelse eller et problem"*.

Modsat kategorien "Kriminalitetsforebyggelse" beskæftiger forebyggende indsatser sig ikke med specifikke og direkte kriminalitetsforebyggende indsatser, men har derimod større fokus på arbejde, der ikke er defineret ud fra et kriminelt aspekt, men som stadig kan have kriminalpræventiv effekt (DKR, 2009: 5). I stil med denne forebyggelsestanke beskriver også Egge & Gundhus (2012), hvorledes "social crime prevention" benyttes i Norge:

"Social crime prevention is understood here, as opposed to situational crime prevention, in relation to changing the root causes of an individual's potential crime, drawing on sociological, psychological and even physiological insights." (Egge & Gundhus, 2012: 255).

Denne kriminalpræventive tankegang, som både DKR og Egge & Gundhus benytter, har altså stort fokus på, at en forbedring af udsatte individers vilkår og livsbetingelser kan have effekt på kriminalitetsstatistikkerne. Derudover argumenterer Bjørge (2016) for, at også skadesreduktion har kriminalpræventiv karakter (Bjørge, 2016: 4). Ud fra disse betragtninger har dette speciale en kriminologisk relevans, da Redens formål ikke alene er skadesreduktion, som fx rene kanyler, men også en forbedring af kvindernes generelle livsvilkår gennem eksempelvis omsorgssamtaler og netværksdannelse.

Og ikke alene den præventive indsats vedrørende kvindernes risiko for at havne i kriminalitet er interessant. Et studie fra 1993 viser, hvorledes hjemløse kvinder i New York i højere grad udsættes for kriminalitet end ikke-hjemløse kvinder. Dog findes det, at hjemløse kvinder paradoksalt nok ikke kobler frygten for at ende som ofre for kriminalitet med deres udsathed (Coston & Finckenauer, 1993: 15-16). Dette forbindes bl.a. med kvindernes tillærte hårdhed og beredthed, men også med kvindernes måde at normalisere samt deres brug af en kognitiv dissonans som forsvarsmekanisme (Coston & Finckenauer, 1993: 17). Kvinderne i dette studie forklarer bl.a. deres

hjemløshed – og dermed deres udsathed – med en mangel på trygge og tilgængelige herberger ((Coston & Finckenauer, 1993: 2). På denne måde kan dette speciale altså bidrage til kriminalprævention på flere måder – nemlig både for den kriminalitet, kvinderne er i risiko for at udføre, men også den kriminalitet kvinderne er i udsathed for.

1.3. Reden I et kønsmæssigt perspektiv

I forlængelse af denne pragmatiske forståelse af kriminalpræventivt arbejde kan man ydermere argumentere for, at der er kriminologisk interesse i, at et tilbud som Reden fungerer bedst muligt og dermed leverer det størst mulige frirum for dets brugere.

Et bedre tilbud – et bedre fungerende frirum – kan så at sige have betydning for kvindernes risici for at havne eller recidivere til kriminalitet.

Det kan da være relevant at inddrage det kønsmæssige perspektiv. Rådet For Socialt Udsatte peger på et stort behov for kønsspecifikke tilbud, da mænd udgør den største andel af socialt udsatte (RFSU, 2016: 22). Rådet stiller spørgsmålet om ”[...] hvorvidt denne overrepræsentation sætter sig igennem i tilbuddenes virkemåde og kultur, så indsatsen i høj grad finder sted på mændenes præmisser og overser kvindernes behov?” (RFSU, 2016: 13). Derudover påpeger Rådet, at der på kønsblandede tilbud kan ske en så stor overrepræsentation af mænd, at de socialt udsatte kvinder undgår herberger og nattilbud af frygt for at blive seksuelt eller voldeligt overgrebet (RFSU, 2016: 14).

Maini-Thomsen (2018) har undersøgt udsatte kvinders livsbetingelser og erfaringer med hjemløshed. Undersøgelsen lægger vægt på, at man som hjemløs kvinde er særdeles udsat for eksempelvis vold og seksuelle overgreb, og at kvinderne ofte oplever en forventning fra mænd om, at de sælger seksuelle ydelser (Maini-Thomsen, 2018: 36). En anden kønsspecifik problematik, der i Maini-Thomsens undersøgelse kommer til udtryk, er kvindernes biologiske problemer i forbindelse med deres menstruation, som ofte medfører besvær med at opretholde god hygiejne (Maini-Thomsen, 2018: 41).

I forbindelse med ovenstående problematikker er det altså relevant at foretage en nærmere undersøgelse af Reden, da det kan bidrage til en dybere forståelse af Redens funktion som et kønsspecifikt tilbud.

En anden kønsspecifik tilgang til dette område findes hos Ann-Karina Henriksen (2017), der har undersøgt unge, danske kvinders strategier og taktikker i deres færden i hårde gademiljøer i København. Henriksen undersøger kvindernes gade-baserede strategier for at overleve i et maskulint domineret miljø (Henriksen, 2017: 319).

Henriksen lægger vægt på, at selvom kvindernes individuelle magt- og overlevelsestrategier ikke ændrer på den generelle magtbalance, udgør det alligevel en stor del af kvindernes maksimering af livskvalitet (Henriksen, 2017: 324). Henriksen fandt, at de unge kvinder særligt brugte vold og vekslede imellem en nedtoning af feminitet og hyperfeminin fremtoning (Henriksen, 2017: 327, 332-334). I stil med Henriksens undersøgelse af de unge kvinders strategier vil dette speciale kigge nærmere på, hvilke strategier kvinderne på Reden benytter sig af for at skabe sociale identiteter.

1.4. Street culture og overlevelsestrategier

Et begreb tæt op ad *street culture* er *street capital*, som Sveinung Sandberg og Willy Pedersen benytter sig af i værket *Street Capital: Black cannabis dealers in a white welfare state*.

Sandberg & Pedersen skaber igennem etnografisk arbejde og interview et billede af de unge mænd, der dealer cannabis omkring Floden i Oslo (Sandberg & Pedersen, 2011: 1). I blandt de unge mænd blev Sandberg & Pedersen opmærksomme på én kvinde, der, efter forskernes opfattelse, havde valgt mellem på den ene side at være i den yderste periferi af gruppen eller på den anden side adoptere en maskulin rolle, ganske i stil med kvinderne i Henriksens (2017) undersøgelse (Sandberg & Pedersen, 2011: 29).

Undersøgelsen lægger vægt på de strategier, som de unge mænd benytter, og hvordan gadesamfundet ikke nødvendigvis er kaotisk i natur: "[...] the 'street corner society' is not chaotic or disorganised, rather, the problem is the failure of the local social structure to fit in with the structure of surrounding society." (Sandberg & Pedersen, 2011: 38). Sandberg & Pedersen (2011) søger yderligere at klarlægge hvilke kapitalformer, de unge mænd ved Floden benytter sig af (Sandberg & Pedersen, 2011: 42). Det beskrives, hvordan mændene benytter street culture som et

'cultural tool kit' i interaktioner, og hvordan street culture både kan være et resultat af eksterne faktorer som eksempelvis stempling, men samtidig også kan udgøre kreative strategier og dermed være aktive valg (Sandberg & Pedersen, 2011: 36-37).

Dette speciale sigter altså på at påvise, hvorledes kvinderne på Reden kan benytte forskellige strategier bygget på ideen om social identitetsdannelse.

I 2002 udgav Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet, en evaluering af væresteder for både tidligere og aktive stofmisbrugere. I alt deltog 64 væresteder i hele landet. Evalueringen sammenligner forskellige typer af væresteder med forskellige målgrupper (Grytnes, et al., 2002: 9).

Evalueringen inddrager desuden præmissen om "værestederne som et frirum", og konkluderer, at til trods for værestedernes betegnelse som frirum, findes dette frirum næppe grundet stedernes eksisterende regler og normer. Desuden trækkes mange af brugernes problematikker "udenfor" værestedet med ind (Grytnes, et al., 2002: 17). Ganske i stil med undersøgelsen foretaget af Center for Rusmiddelforskning søger dette speciale at undersøge frirummet, der eksisterer på et værested. Specialets fokus er dog ikke afgrænset til stofmisbrugere, men derimod den brede brugergruppe, og har ydermere et andet teoretisk fokus på sociale identiteter.

1.5. Sociale identiteter

Som tidligere nævnt udgør teorien om sociale identiteter den teoretiske forståelsesramme for dette speciale, som derfor også placerer sig iblandt forskning omkring netop dette.

Heith Copes, Andy Hochstetler & J. Patrisk Williams udgav i 2008 en undersøgelse af fængselsindsatte mænd tilknyttet crack-markedet i USA. På samme måde som dette speciale var fokus på deltagernes sociale identiteter, og hvorledes sociale identiteter bruges i gademiljøet (Copes, et al., 2008: 255). Undersøgelsen viste, at de unge mænd identificerede sig som "hustlers" og gennem en række kendetegn og karakteristika såsom renlighed (Copes, et al., 2008: 260) og mod (Copes, et al., 2008: 264) på denne måde adskilte sig kraftigt fra, hvad de kaldte "crackheads" (Copes, et al., 2008: 268). I tråd med denne undersøgelse vil nærværende speciale undersøge kvindernes brug af sociale identiteter, men adskiller sig væsentligt ved det undersøgte felt. Copes,

et al. (2008) tager udgangspunkt i fængselsindsatte mænd, hvorved der dannes metodiske og etiske overvejelser, der på flere måder adskiller sig fra overvejelserne i dette speciale.

I stil med undersøgelsen fra 2008 har Hochstetler, Copes & Williams i en anden undersøgelse fra 2010 undersøgt, hvorledes fængselsindsatte dømt for voldelige forhold differentierede deres egne voldelige forhold fra autentisk voldelige handlinger (Hochstetler, et al., 2010: 492). Også denne undersøgelse lægger vægt på identiteter og distancering, men kigger yderligere nærmere på ideen om selvet samt spændingsfeltet mellem personlig identitet, social identitet og rolle identitet (Hochstetler, et al., 2010: 511).

Ganske i stil med ovenstående undersøgelser af Copes, Hochstetler & Williams har Miriam Williams Boeri (2002) undersøgt aldrende heroinbrugere og disses brug af roller og kontrol i undersøgelsen *"Hell, I'm An Addict, But I Ain't No Junkie": An Ethnographic Analysis of Aging Heroin Users*. Alene citationen i titlen på undersøgelsen viser, hvorledes brugerne benytter roller til at skabe sociale identiteter, og Williams forklarer yderligere, hvorledes graden af kontrol over deres stofmisbrug er afhængig af kvindernes selvopfattelse samt deres motivation til at fremstille sig selv som i et socialt accepteret billede (Boeri, 2002: 238).

Med specialets fokus på en gruppe af individer samlet på ét værested kan sammenlignes med Tobias Børner Stax' (2004) undersøgelse om tre hjemløse mænds strategier samt roller på et lokalcenter (Stax, 2004: 165). Stax behandler de hjemløses interaktioner med sagsbehandlere på lokalcenteret, og bemærker, at de hjemløses strategier ikke er et resultat klienternes oplevelser på centeret, men derimod et resultat af samspillet mellem sagsbehandlere og klienter, og den rollefordeling dette medfører (Stax, 2004: 189).

Kapitel 2. Teoretisk ramme og metodiske overvejelser

Social identity theory har dannet teoretisk ramme for dette speciale. Følgende afsnit vil forsøge at give et indblik i min adgang til feltet samt den dobbelthed min titel som ansat har medført.

Derudover vil jeg gennemgå de metodiske valg, der er truffet, og de overvejelser, der er blevet gjort, men også hvilke etiske refleksioner og metodiske konsekvenser disse valg har medført.

2.1. Teoretisk ramme

“Thus, your conceptual framework is a formulation of what you think is going on with the phenomena you are studying—a tentative theory of what is happening and why”

(Maxwell, 2009: 222-23).

Ganske i stil med Maxwells tanker om framework har dette speciale benyttet en teoretisk ramme bestående af indledende ideer og tanker om undersøgelsen.

Specialets undersøgelse foranlediger et fokus på identiteter i en social kontekst, og med begrundelse heri udgøres den teoretiske ramme om specialet af *social identity theory*.

Teoriens rolle i specialet har været at skabe rammer for specialets ellers eksplorative karakter, for på den måde at holde en rød tråd i empirien, men samtidig være åben for de forskellige empiriske fund.

2.1.1. Hvad er sociale identiteter?

“Without identity there could simply be no human world, as we know it. This is the most basic sense in which identity matters.” (Jenkins, 2008: 27)

Uden identitet ville verden, som vi kender den, ikke eksistere. Sådan beskriver Richard Jenkins (2008) vigtigheden af identitetsforståelse. For Jenkins bliver en måde at skabe orden i en ellers kaotisk verden. Netop af denne grund er teorien om social identitet vigtig for dette speciale – identitetsdannelse er vigtig for at forstå, hvordan kvinderne skaber orden ud af kaos.

Identitet defineres i Jenkins' teori således:

“ [...] identity is the human capacity – rooted in language – to know ‘who’s who’ (and hence ‘what’s what’). This involves knowing who we are, knowing who others are, them knowing who we are, us knowing who they think we are, and so on: a multi-dimensional classification or mapping of the human world and our places in it [...]” (Jenkins, 2008: 5).

Al identitet er ifølge Jenkins social identitet, uagtet om den foregår individuelt eller kollektivt, for al identitet er afhængig af det sociale aspekt. At identificere både os selv og andre handler om meningsdannelse og kontekst, hvilket altid forudsætter en vis form for interaktion (Jenkins, 2008: 17). Ydermere opfatter Jenkins ikke identitet som et statisk, fastlåst og færdigt produkt, men derimod som et processuelt apparat, der er i forandring og udvikling, og enkelte individer kan besidde flere forskellige identiteter i forskellige sociale kontekster (Jenkins, 2008: 5; 17).

2.1.2. Intern og ekstern identificering

Da ekstern identificering har lige så stor betydning for identitetsbegrebet som indre identificering, arbejder Jenkins med begrebet *internal-external dialectic*.

Internal-external dialectic har den betydning for individets identitetsbegreb, at uagtet individets modstand eller forkastning af ydre identifikationer, vil disse alligevel udgøre en del af individets identitet. Han forklarer dette således:

“ To return to the internal-external dialectic, what people think about us is no less significant than what we think about ourselves. It is not enough simply to assert an identity; that assertion must also be validated, or not, by those with whom we have dealings. Identity is never unilateral.”
(Jenkins, 2008: 42).

Jenkins lægger ydermere vægt på, at der igennem *internal-external dialectic* ikke alene sker en selvidentifikation gennem *self-image* og *public image*, men at også andre individer identificerer os samtidig med, at vi identificerer dem (Jenkins, 2008: 42). Det er dermed ikke alene vigtigt, hvordan individerne opfatter sig selv, men også hvorledes de oplever at blive opfattet af omverdenen.

2.1.3. Klassifikation og gruppering

Synliggørelsen af begreberne identitet og identificering bringer os videre til den – måske – vigtigste pointe i identifikationsbegrebet. Nemlig at identitetsskabelse bygger på sammenligninger, og dermed bygger på ideen om ligheder og forskelle. Jenkins påpeger, at det derfor er en del af identificering at klassificere ting eller personer, og at affiliere sig selv med eller adskille sig selv fra noget eller nogen (Jenkins, 2008: 17). Jenkins formulerer således:

“ [...] to identify something as an A is to assert that it has certain properties in common with all other As, and that it differs from Bs, Cs and so on. To say who I am is to say who or what I am not, but it is also to say with whom I have things in common.” (Jenkins, 2008: 21).

Ovenstående citat viser, at en identifikation ikke alene betyder, at et individ identificeres som noget, men at også hvem, individet har ligheder med, identificeres.

Jenkins skelner i forbindelse med disse kollektive identitetsforståelser imellem nominale og virtuelle identiteter, hvor det nominale betegner den diskursive definition af gruppen, men den virtuelle betegner, hvorledes medlemmerne opleves (Jenkins, 2008: 109). Jenkins beskriver vigtigheden af disse identitetstyper således:

“The nominal–virtual distinction is important. The name can stay the same – X – while what it means in everyday life to be an X can change dramatically. Similarly, the experience may stay relatively stable while the name changes.” (Jenkins, 2008: 44).

Det er dermed muligt for to individer, der har samme nominale identitet, at opleve hverdagen ganske forskelligt. I tråd med specialets problemfelt kan dette altså være relevant, såfremt en bestemt kvindeidentitet opleves forskellig af to individer.

Ganske i tråd med Jenkins' pointe om grupper og kategoriseringer beskriver Tajfel & Turner (1979) i deres teori om sociale identiteter i et gruppodynamisk perspektiv:

” Social groups, understood in this sense, provide their members with an identification of themselves in social terms. These identifications are to a very large extent relational and comparative: they define the individual as similar to or different from, as “better” or “worse” than, members of other groups” (Tajfel & Turner, 1979: 40).

Tajfel & Turners sociale identitetsbegreb bygger på, at individets sociale identitetsforståelse i høj grad funderes på hvilke(n) gruppe(r), de tilhører. Individet kan dermed have flere forståelser af sit selv, såfremt individet identificerer sig med flere grupper – hvilket de fleste individer gør – og det er dermed den sociale kontekst, der har betydning for individets sociale identitetsforståelse (Tajfel & Turner, 1979: 35).

Tajfel & Turner definerer således social identitet ud fra følgende kriterier: 1) Individet stræber efter at opnå eller bibeholde det bedst mulige selvbillede. 2) Positiv social identitet afhænger i høj grad af en sammenligning mellem individets sociale gruppe og andre sociale grupper. 3) Og såfremt individet ikke tilfredsstilles af denne sammenligning (altså hvis individets gruppe fremstår mere negativt end den sammenlignede gruppe) vil individet søge at forlade sin eksisterende gruppemæssige placering til fordel for en mere positiv gruppe (Tajfel & Turner, 1979: 40).

Den gruppe, individet oplever tilknytning til, kaldes for *ingroup* eller ind-gruppe, mens andre grupper, der kan sammenlignes med individets ind-grupper, kaldes for *outgroup*, eller ud-gruppe (Tajfel & Turner, 1979: 36).

Tajfel & Turner beskriver videre, hvorledes der i denne sociale gruppekonstellation findes over- og undergrupper, der baserer sig på en ulige fordeling af ressourcer som eksempelvis magt og prestige (Tajfel & Turner, 1979: 36). Endvidere forklares det, at undergrupperne ikke altid forholder sig etnocentrisk til overgruppen, men at de i nogle tilfælde ligefrem kan være positivt stemte overfor denne (Tajfel & Turner, 1979: 37).

2.2. Teorigenererende eller teorifortolkende?

Dette speciale er et casestudie af Reden med Redens kvinder og medarbejdere som underenheder (Andersen, et al., 2012: 75).

Tilgangen til specialet har været eksplorativ, hvilket gerne skulle sikre, at feltet netop blev mødt med åbenhed og fleksibilitet.

Den eksplorative tilgang har betydet, at specialet i nogen grad kan betegnes som en induktiv undersøgelse, idet undersøgelsen tager sit udgangspunkt i den fundne empiri, for derefter at tilkoble relevant teori (Andersen, et. Al., 2012: 74). Det må dog bemærkes, at en undersøgelse med et udelukkende induktivt udtryk er yderst sjældent, og denne undersøgelse er ingen undtagelse herfra. Dette speciale har ligeledes haft deduktive elementer, og kan derfor fremstå mere abduktiv end induktiv. Eksempelvis kan ovennævnte teoretiske ramme have haft indflydelse på empiriens endelige form (Andersen, et. Al., 2012: 73).

2.3. Anonymisering

Al den indsamlede data blevet anonymiseret med formål om, at hverken Reden, medarbejderne eller kvinderne kan genkendes.

Dette var, grundet Redens grundprincip om anonymitet, en præmis for at foretage undersøgelsen, men har endvidere også bundet i etiske overvejelser om, at det skulle være trygt og sikkert for kvinder såvel som medarbejdere at deltage (De Vaus, 2001: 192).

Anonymiseringen er foregået ved, at alle geografisk genkendelige navne på steder er fjernet, lige så vel som Reden blot omtales som Reden. Derudover er kvinderne og medarbejderne i feltnoterne samt under transskriberingerne blevet anonymiseret ved brug af pseudonymer fra en navnedatabase, mens karakteristika og særligt let genkendelige kendetegn er fjernet eller ændret (Murphy & Dingwall, 2001: 341). Den samme kvinde optræder altså i specialet under forskellige navne.

Anonymisering af etnografisk arbejde og dertilhørende interview kan forekomme vanskeligt, og det vil på trods af grundig anonymisering af steder, navne og specifikke kendetegn – ofte være svært at gennemføre 100% anonymisering (Murphy & Dingwall, 2001: 341).

2.4. Adgangen til feltet

En praktikplads blev til en studieansættelse, og dette medførte selvsagt en naturlig adgang til Reden. Mine arbejdsopgaver på Reden har under praktikperioden såvel som i studiestillingen været forbundet til journal- og dokumentationsopgaver, hvorfor en stor del af arbejdstiden er blevet brugt på et kontor.

Lederen af den konkrete Rede har fungeret som gatekeeper, og der er i fællesskab blevet drøftet rammerne for den dataindsamling, som har været afgørende for specialets tilblivelse (Qvotrup Jensen, 2018: 180).

En metodisk refleksion har været, hvorvidt det var hensigtsmæssigt at foretage interview og etnografi på et sted, hvor jeg har haft min vante gang før undersøgelsens begyndelse, samt hvilke metodiske fordele og ulemper det kan have haft.

Laura Abrams (2010) argumenterer for, at man kan drage fordel af gatekeepers, når man skal udføre undersøgelser på særligt udsatte samfundsgrupper. Ydermere understreger Abrams, at man ved at opnå adgang til feltet via en institution – som Reden – kan tilgå feltet hurtigere og i mere praktisk fordelagtige rammer. Man opnår bl.a. et fysisk sted, hvor feltet er samlet. Dog argumenteres der også for, at man igennem gade-baseret adgang til feltet opnår adgang til de mest udsatte individer, der ikke nødvendigvis har kontakt til institutioner. Samtidig undgår man også, at kvinderne kan føle sig presset eller påvirkede til at sige ja samt bekymringen for, hvorvidt anonymiteten bevares (Abrams, 2010: 541).

Den bestemte type sampling, der bruges i dette speciale, kalder Abrams for "convenience sampling", hvor man udvælger et felt baseret på kendte og tilgængelige deltagere (Abrams, 2010: 542). En af ulemperne ved denne type sampling er selvsagt, at man kan komme til udvise bias i sin udvælgelse af deltagere. Ifølge Sandberg & Copes (2012), der i 2012 interviewede en række etnografer, udgør gadebaseret kontakt til feltet ydermere en særdeles tidskrævende og lang proces (Sandberg & Copes, 2012: 180-181).

Adgangen til feltet har båret præg af en del forvirring, primært i forhold til min egen rolle på Reden, hvilket har været en uundgåelig konsekvens, som både under feltarbejdet og interview har manifesteret sig i metodiske gråzoner.

Hvorvidt en dobbeltrolle som medarbejder på den ene side og forsker på den anden side har haft indflydelse på den samlede data, kan ikke udelukkes. Det er tvivlsomt, at det givne datasæt kunne have været indsamlet indenfor den givne tid, hvis ikke jeg havde haft denne dobbeltrolle

2.4.1 Medarbejder eller forsker... eller bruger?

Jeg tager min overfaldsalarm på, tager min nøgle med mig, låser kontoret af og går ud i værestedet. Sådan startede alle mine etnografiske timer på Reden.

Under både det etnografiske arbejde og de individuelle interviews, har jeg forsøgt at skjule overfaldsalarmerne for ikke at skabe en klar medarbejderposition for mig selv i min relation til kvinderne.

Derudover har man altid en nøgle på sig, da alle skabe og mange døre skal være låst.

Nøglen gør det muligt at gøre ting for kvinderne som eksempelvis at udlevere nåle eller bind eller at låse deres ejendele inde/ude af skabene.

Nøglen viste sig at udgøre en større rolle i problematikken mellem at være medarbejder eller forsker. Nøglen har i flere tilfælde været medvirkende til, at det under det etnografiske feltarbejde har været svært at definere og forblive i min rolle som forsker og tage afstand fra rollen som medarbejder.

Jeg er flere gange blevet spurgt af kvinderne, om jeg vil låse deres taske inde eller hente nåle til dem, men ofte har det været medarbejdere, der har inddraget mig i arbejdsdagens gang ved eksempelvis at kalde mig på kontoret for at spørge om arbejdsrelaterede spørgsmål, eller ved selv at gå på kontoret og efterlade mig med et medarbejderansvar i værestedet. Det blev også tydeligt, da jeg under en aftenobservation var til stede på Reden med to medarbejdere. Ifølge den officielle procedure på Reden må medarbejderne ikke hente ting til kvinderne på loftet eller i skurene efter kl. 22, men en kvinde spurgte insisterende efter en creme, og en medarbejder hentede cremen med ordene: *"Der var du heldig, at Annemette var her. Ellers havde du ikke fået den."* (Bilag 3, feltnoter: 9).

Grundet ovennævnte metodiske overvejelser har jeg igennem processen udvist store bestræbelser på at falde ind som en naturlig del af feltet. Dog erfarerede jeg hurtigt, at jeg, for medarbejderne, om muligt udgjorde en *for* naturlig del af feltet ved at blive identificeret mere som medarbejder end som forsker. Denne opfattelse medførte, at jeg af flere omgange gik på kompromis med min egen forskerposition. Dette blev gjort af hensyn til forskningsklimaet og den gode relation til medarbejderne.

"Are you a patient here or..." blev jeg nysgerrigt spurgt af en udenlandsk kvinde, da hun satte sig og afbrød et begyndende interview med en anden kvinde (Bilag 3, feltnoter: 42). Kvinden havde kun få gange været til stede under mit etnografiske arbejde, men selvom jeg flere gange under min færden på Reden har mødt og snakket med kvinden, kunne hun ikke genkende mig. Det faktum, at en regelmæssig bruger af Redens tilbud er usikker på min position på Reden, må vidne om, at min rolle som studieansat nok har givet mig adgang til feltet, men at jeg ikke nødvendigvis af den grund har fremstået som et kendt ansigt for alle kvinderne. Derimod kan min blotte tilstedeværelse have skabt forvirring og nysgerrighed, da jeg udgør et fremmed element på Reden. Under min tredje observation møder jeg for første gang en ung kvinde, Esther, og i feltnoterne har jeg beskrevet mødet således: *"[...] virker både lidt nervøs og lidt nysgerrig omkring min tilstedeværelse [...]"* og *"Esther snakker direkte til denne medarbejder, selvom også deltager lidt i snakken."* (Bilag 3, feltnoter: 7).

2.5. Medarbejdere i fokus

Som det allerførste skridt i at indsamle empiri blev der foretaget et kvalitativt fokusgruppeinterview af en lille håndfuld af Redens medarbejdere. Fokusgruppeinterviewet udspringer af undersøgelsens eksplorative karakter, og skulle fungere som en måde at skabe retning for specialet (Kvale & Brinkmann, 2015: 206).

Fokusgruppeinterviewet blev optaget, men grundet tekniske udfordringer med optagelsen er interviewet ikke transskriberet, men derimod nedskrevet i form af notater. Interviewguiden kan findes i bilag 4.

Udvælgelsen af deltagere til fokusgruppen var baseret på at skabe god dynamik samt et trygt forum, hvor medarbejderne havde lyst til at dele deres erfaringer og tanker (Halkier, 2010: 123).

Den faktiske udvælgelse af deltagere blev dog sværere end først antaget. Første tanke var at deltage i et personalemøde og gennemføre interviewet der.

Udfordringen blev synlig, idet det næstkommende personalemøde var tre uger væk. Eftersom fokusgruppeinterviewet skulle fungere som det startende metodiske tiltag, ville det altså tage for lang tid at afvente dette møde.

Alternativet blev at invitere fem medarbejdere til at deltage i interviewet, hvoraf fire medarbejdere takkede ja. Et sent afbud reducerede dog gruppen til tre medarbejdere.

Udvælgelsen af de medarbejdere, der blev inviteret til interview, var baseret på at have en bred gruppe af medarbejdere, der enten havde forskellige arbejdsfunktioner, forskellige uddannelser eller havde været ansat i forskellige længder af tid. Dette var for at skabe en gruppe af medarbejdere, der på den ene side adskilte sig nok til at skabe en interessant dynamik, hvor diskussioner og vidensudveksling blev muligt (Halkier, 2010: 124).

Fokusgruppeinterviewet foregik på Reden, kort inden åbningstiden. Min funktion var gruppemoderator med en række forberedte spørgsmål (Kvale & Brinkmann, 2015: 205). Formålet med spørgsmålene var, at der gennem samspil og fortællinger skulle skabes et billede af medarbejdernes forståelse af brugergruppen, brugergruppens problematikker, Redens rolle som værested samt kvindernes interaktion med hinanden (Halkier, 2010: 123).

Rent metodisk havde fokusgruppen stået stærkere med flere deltagende, da man på denne måde bedre havde fået etableret et socialt samspil af mange forskellige holdninger og en dynamisk snak. Ydermere fik dette fokusgruppeinterview mere karakter af et forskningsinterview, da samtalen grundet det lave deltagerantal ofte måtte igangsættes af moderatoren og dermed fik en mere styrende karakter, end hvad et fokusgruppe interview bør have (Brinkmann & Kvale, 2015: 205).

Deltagerne var få gange uenige med hinanden, og det var klart, at især en enkelt medarbejder var ukomfortabel med denne uenighed og endte med at ændre holdning på baggrund af en anden medarbejders udtalelser.

Et andet metodisk fokus på dette interview må være, at en anden medarbejder fremstod som havende stor erfaring med Reden, hvormed hendes udtalelser blev fremlagt med stor karakter af fakta. En medarbejder fremstod ydermere som havende loyalitet og beskyttende følelser overfor kvinderne på Reden, og denne deltager nedtonede flere gange udtalelser, der kunne fremstå som negative.

Disse observationer af medarbejdernes interaktion med hinanden viste sig interessant. Det åbenbarede sig, at ikke blot kvindernes interaktion med hinanden og medarbejderne har betydning, men også at medarbejdernes måde at samspille på kan have indflydelse på arbejdet med kvinderne i værestedet. Det er altså interessant, hvorvidt der hos nogen medarbejdere eksisterer forskellige forestillinger om kvinderne på Reden end hos andre, og hvilken indflydelse disse forskellige opfattelser har for Reden som frirum.

Ydermere må det metodisk problematiseres, at deltagerne i fokusgruppeinterviewet er mine kollegaer. Dette kan have haft betydning for, at kvinderne har nedtonet eller ligefrem tilbageholdt holdninger og forståelser.

2.6. Etnografi af Reden

Den mest omfattende mængde data i dette speciale er skabt igennem etnografisk arbejde. Etnografisk metode blev valgt, så jeg kunne tage ophold blandt Redens kvinder og observere dem i Redens miljø, og dermed kunne Redens brugere og medarbejdere observeres i deres "naturlige" omgivelser (Qvotrup Jensen, 2018: 175).

Det etnografiske arbejde er udført i Redens lokaler eller udendørs arealer. Etnografien er udført i perioden 8. april 2019 til 9. maj 2019 i tidsrummet 14.00-22.45. De observerede tidsrum har varieret i længde, hvor nogen varede et par timer, mens andre varede fire-fem timer. Der har i alt været 28 etnografiske timer.

Observationen under etnografien var deltagende, og jeg deltog i eksempelvis måltider, forberedelser til påskefrokost og bankospil. Det deltagende aspekt har givet større nærvær og tilstedeværelse, og ydermere vist sig at være brugbart samt effektivt i forsøget på at indgå naturligt i hverdagen på Reden. Ligeledes har det været et forsøg på at formindske den effekt, jeg har haft på feltet med min blotte tilstedeværelse (Rubow, 2003: 229).

For mig var det særligt vigtigt at opretholde en god feltrelation til både kvinderne og medarbejderne på Reden. Dette blev bl.a. gjort ved at være nysgerrig frem for undrende eller fordømmende, og ved at undlade at egne moralske værdier blev styrende for hvordan jeg gik til feltet. Hvorvidt det nogensinde er muligt at gøre egne værdier mindre dominerende kan dog forekomme tvivlsomt.

Anden del af den gode feltrelation blev, som beskrevet ovenfor, skabt ved netop at yde hjælp til både kvinder og medarbejdere. På trods af de ovennævnte konsekvenser har jeg set denne hjælp som en nødvendighed for netop at bevare et solidt forhold til det felt, jeg har arbejdet i (Qvotrup Jensen, 2018: 185).

Begrebet "felt" bør i denne etnografiske sammenhæng afgrænses til Reden som fysisk lokalitet. Feltets afgrænsning er vigtig, da den valgte definition af feltet kan have metodiske konsekvenser. Derudover lægger en forudindtaget indstilling til feltet op til metodiske overvejelser om, hvorledes man i sin feltnotering håndterer det observerede:

"In recognizing 'the field' as a construction, one can appreciate the ways in which the implicit assumptions and routine practices that produce it, in turn, shape and constrain the writing of fieldnotes." (Emerson, et. Al., 2001: 356).

Det må altså understreges, at jeg som ansat på Reden kan have påvirket feltnoteringen, da jeg så at sige "ikke har kigget på feltet med nye øjne". Om end jeg har forsøgt at forholde mig til dét, der har udspillet sig foran mig under de etnografiske timer, har jeg – bevidst eller ubevidst – også forholdt mig til allerede eksisterende viden omkring både kvinder og personale. Eksempelvis har jeg i feltnotaterne noteret, hvis en kvinde er særlig flittig bruger af Reden (under betegnelsen *stambruger*). Denne viden kan også have haft indflydelse på hvilke rutiner, handlinger og udtalelser, jeg har fokuseret på og noteret.

Man kan altså argumentere for, at min ansættelse kan have påvirket selektionen af, hvad der er inkluderet eller ikke inkluderet i feltnotaterne, men at den også har kunne bidrage med ekstra eller mere dybdegående viden om de kvinder, der kommer, og derfor omvendt kan ses som et særligt kendskab til feltet (Emerson, et al., 2001: 353).

Et metodisk valg inden feltarbejdets start var, at feltnoterne skulle tages løbende under observationerne, og at de skulle tages på en mobiltelefon, og ikke på papir. Dette valg bunder i den normalitet, der i nutiden er forbundet med en telefon. Kortere feltnotater blev taget siddende i værestedet, mens de mere detaljerede notater blev nedskrevet kort efter hændelsesforløbet i andre rum som eksempelvis toilettet, kontoret eller sågar på en bagtrappe. Denne praksis havde sit udgangspunkt i på den ene side at være til stede i felten og på den anden side et forsøg på at begrænse indflydelsen på feltet ved at tage lange, udførlige notater, og dermed give kvinderne såvel som medarbejderne en følelse af at blive vurderet. Emerson, et al. (2001) beskriver vigtigheden af at tage feltnoter i eller tæt på felten, men beskriver også en bred uenighed om feltnoternes udformning og indhold - altså hvor detaljerede feltnoterne bør være (Emerson, et al., 2001: 355). Mens nogle etnografer mener, at grundigt detaljerede, systematisk skrevne feltnotater er essentielle for dataanalyse af det etnografiske arbejde, mener andre, at tilstedeværelsen og indlevelsen i feltet bør fylde mere end notatskrivningen (Emerson, et al., 2001: 355). Sociolog Erving Goffman (1989) argumenterer også for en begrænsning i kvantiteten af feltnoter – der findes altså *for mange* feltnoter (Goffman, 1989: 131).

Jeg har i nærværende opgave forsøgt at notere samtidig med, at jeg har forsøgt at fange det mere usagte som følelser eller stemninger, hvorfor jeg har været nødsaget til at føle, mærke, afkode og være til stede.

Etnografi er dog mere end den blotte observation, og kan defineres som *"en klynge af metoder, med deltagelses- eller tilstedeværelsesaspektet som omdrejningspunktet"* (Qvotrup Jensen, 2018: 176). Derfor har jeg under feltarbejdet haft interviewlignende samtaler med både medarbejdere og kvinder på Reden, der ikke er blevet optaget, men derimod har været nedskrevet i form af feltnoter.

Disse samtaler blev udført, dels som et metodisk supplement til observationerne, men samtidig blev det løbende et spørgsmål om, hvad der metodisk kunne lade sig gøre i den givne tidsramme.

2.6.1. Men hvor er kvinderne?

Både det etnografiske arbejde og adgangen til interviews har båret præg af en begrænset mængde af kvinder på Reden¹. Jeg oplevede flere gange under feltarbejdet, at der kun var enten en eller to kvinder, og jeg oplevede også længere tidsrum, hvor der slet ingen kvinder var.

En medarbejder pegede under en samtale på, at der, omkring den konkrete Rede, har eksisteret ydre omstændigheder, der har medført, at kvinderne har haft mindre fysisk plads at være på. Medarbejderen mente, at dette kan have medført et fald i besøgstallet, da kvinderne i mindre grad kan søge væk og sidde for sig selv.

Endvidere har mængden af kvinder på Reden også sat begrænsninger for undersøgelsen, idet det både har besværliggjort det etnografiske arbejde, og fordi det har været svært at finde kvinder, der havde lyst til at deltage i et semistruktureret interview.

2.7. Semi-strukturerede interviews

Dataindsamlingen til dette speciale har været en kombination af flere forskellige metodiske valg.

Konkret er der i dette speciale blevet foretaget to semistrukturerede interviews. Det semistrukturerede format er valgt på baggrund af en vurdering af, at interviewene ikke skulle foregå så stringent, at informanterne og interviewerens ikke fik rum til at bevæge sig udover interviewguiden, men skulle samtidig heller ikke have karakter af de samtaler, der blev foretaget under etnografien (Tanggaard & Brinkmann, 2010: 37-39).

Interviewene er foretaget i Redens åbningstid, men isoleret fra andre brugere og medarbejdere, således at kvinderne har haft indtryk af at kunne snakke frit.

Under de første faser af specialet, hvor de metodiske overvejelser blev gjort, var den første ambition for projektet, at der skulle foretages omkring 5-6 informantinterviews.

¹ Det præcise antal af besøgende kvinder i perioden for mit feltarbejde kan ikke med sikkerhed fastsættes, da tal fra Reden, grundet et nyligt implementeret journalsystem, kan bære præg af usikkerhed.

Det stod dog som processen skred frem klart, at denne ambition og den fastsatte tidsramme ikke harmonerede. Processen med at få informanter har været udfordret af, at kvinderne enten har sagt nej til deltagelse, har sagt ja, men ikke er mødt op som aftalt, eller at kvinderne ganske simpelt har fremstået for kaotiske, syge eller påvirkede til, at det var etisk forsvarligt at invitere dem til at deltage i et interview. Dette er ikke en usædvanlig del af rekrutteringsprocessen i undersøgelser af svært tilgængelige grupper, og Maini-Thorsen (2018) oplever i sin undersøgelse af kvindelige hjemløse fra 2018 de samme problematikker med at få informanter til at møde op til planlagte interviews (Maini-Thorsen, 2018: 28).

Gibbs, et al. (2007) berører problematikken med at sampling til interviews, når man forinden har været i stor kontakt med felten – ved eksempelvis at lave etnografisk arbejde (Gibbs, et al., 2007: 541). Dette har også vist sig at udgøre en udfordring i nærværende speciale.

Interviewpersonerne er udvalgt ud fra en "convenience sampling", hvor praktiske hensyn i høj grad har styret samplingen (Abrams, 2010: 542). Hvorvidt dette har fungeret som den mest profitable sampling i henhold til specialets metodiske kvalitet kan og bør diskuteres, men hvorvidt der findes én klar samplingmetode, der ikke fremsætter metodiske forholdsregler er også tvivlsomt (Abrams, 2010: 538-39). Også Patton (2002) beskriver, hvorledes forskere ofte benytter sig af flere forskellige typer af sampling, og yderligere hvordan man under eksempelvis en teoretisk baseret sampling indsamler viden om hændelser, livsforhold og mennesker, for derefter at forholde sig til deres teoretiske relevans for den konkrete undersøgelse (Patton, 2002: 238). Yderligere beskriver Patton, hvordan "emergent sampling", ofte forekommer under etnografisk feltarbejde (Patton, 2002: 240). I dette speciales feltarbejde har observationer og samtaler i høj grad styret hvilke kvinder, jeg har henvendt mig til i forbindelse med interviews, ganske som "convenience" eller "emergent" sampling beskriver det, men feltarbejdets observationer har, i lyset af den abduktive tilgang, i nogen grad har været teoretisk styret.

Den metodiske konsekvens ved den sampling, der er udført i dette speciale, er, at der automatisk sker en fravælgelse fra at udvælge andre kvinder til interviews. Det er altså relevant at understrege, at de to kvinder er udvalgt, mens andre kvinder, og dermed holdninger, oplevelser og livsbetingelser ikke repræsenteres i nærværende speciale (Abrams, 2010: 546).

Styrker og svagheder ved kombinationen af etnografi og interviews bør også kort inddrages og diskuteres.

Ved første øjekast virker etnografi og interviews som en helt naturlig metodisk kombination i forbindelse med min undersøgelse af Reden. Etnografien kan give et billede af Reden, og samtidig åbne op for adgangen til individuelle kvindeinterviews, hvorved man kan benytte sig af den skabte tillid og fortrolighed i sin sampling af kvinder til interviews. Yderligere giver etnografien en baggrund for spørgsmål til semistrukturerede interviews (Qvotrup Jensen, 2018: 189). Men kombinationen kommer ikke uden metodiske konsekvenser, og selvom det har skabt en lettere adgang til kvinderne, kan kvinderne have følt sig pressede til at deltage i interviews (Abrams, 2010: 543). Det er naturligvis blevet forklaret kvinderne, at deres deltagelse i interviews har været frivillig, men det kan ikke afvises, at kvinderne ikke havde sagt ja, såfremt de var blevet kontaktet på gaden. Denne brug af Reden bør dog også ses som et metodisk redskab til lettere at få adgang til en ellers sværttilgængelig gruppe (Abrams, 2010: 541).

2.7.1. Anna og Sofie

"Det vil jeg gerne. Der er bare det problem, at jeg ikke er kriminel!" (Bilag 3, feltnoter:42)

Sådan lød svaret fra Sofie, da jeg i forlængelse af en snak spurgte hende, om hun ville have lyst til at lade sig interviewe af mig. En næsten identisk reaktion havde Anna, der skyndte sig at forsikre mig om, at: *"[...] jeg er altså ikke kriminel!"* (Bilag 3, feltnoter: 41).

Interviewene arbejdede ud fra en interviewguide, der kan findes i bilag 4, og som dels er udarbejdet med baggrund i den teoretiske rammesætning for specialet – social identity theory – og dels med baggrund i data indsamlet fra fokusgruppeinterviewet med medarbejderne.

Begge kvinder blev informeret om anonymiseringen af både dem selv og Reden, og blev yderligere gjort opmærksomme på, at jeg under interviewet ikke var medarbejder, men derimod forsker. Begge kvinders informerede samtykke er optaget på diktafon (Kvale & Brinkmann, 2015: 116)

Anna er en ung kvinde, der under interviewets start var stille og en smule usikker. Hun rettede flere gange på sit tøj, og svarede blot nikkende eller med lav stemme på de første par spørgsmål. I begyndelsen af interviewet svarede Anna flere gange på spørgsmålene ved at bruge spørgsmålets formulering som første led i sit svar. I takt med at interviewet skred frem, fremstod Anna mere tryk og endte med at give længere svar, bruge egne vendinger og afbrød også enkelte gange.

Anna havde inden interviewet udvist stor interesse for kriminologi, og igennem hele interviewet virkede Anna opsat på at give "gode" og "kloge" svar. Dette ses eksempelvis, da jeg til sidst i interviewet spørger Anna, om hun mener, der er noget spændende om Reden, jeg ikke har fået med. Anna svarer ved at sige: "*[...] Altså det kunne godt være spændende at undersøge [...]*", for derefter at tøve og have svært ved at færdiggøre sætningen (Bilag 1: 12). Dette vidner om, at Anna er bevidst om dét, Kvale & Brinkmann (2015) kalder den asymmetriske magtrelation, hvor interviewerens besidder en videnskabelig kompetence (Kvale & Brinkmann, 2015: 56).

Under interviewet med Anna blev jeg udfordret af, at Anna flere gange ønskede at snakke om én specifik episode med en anden kvinde, mens hun besvarede de resterende spørgsmål kort og uden samme iver. Dette medførte, at jeg flere gange måtte udvide spørgsmål i en sådan grad, at de vil kunne opfattes som ledende (Kvale & Brinkman, 2015: 230-31). Et eksempel herpå kan være, da jeg spørger: "*Kan du prøve at forestille dig, en dag, hvor der er rigtig mange eller rigtig få kvinder på Reden, og hvordan, sådan, stemningen er, altså, forskellig? Og ER den forskellig?*" (Bilag 1: 9). Kvale & Brinkman argumenterer dog for, at projekter med forskningsspørgsmål altid vil indeholde elementer af ledende spørgsmål, og at det ikke er dikterende, hvorvidt der er ledende spørgsmål eller ej, men derimod at disse spørgsmål genererer viden, der er skabt i en interaktion mellem interviewer og interviewperson (Kvale & Brinkmann, 2015: 232).

Også mit interview med Sofie bød på metodiske udfordringer for mig som interviewer. Sofie er en ældre kvinde, og interviewet med Sofie foregik på Redens udendørs arealer.

Sofie fremstår allerede inden interviewet bevidst om interviewets magtkonstellation. Jeg har en uge forinden interviewet med Sofie aftalt tid og sted for interviewet. Sofie møder forsinket op, og fortæller mig derefter bestemt, at hun vil have lov at have kaffe inden interviewets start.

Sofie og jeg sætter os udendørs, men da en anden kvinde kommer og forstyrrer interviewet lige inden start, siger Sofie tydeligt irriteret: *"We are actually talking right now. We are having a private conversation!"* (Bilag 3, feltnoter: 42).

Sofie virker anspændt igennem interviewet, og jeg har ofte svært ved at aflæse og tolke Sofies humør og vores relation.

Et eksempel herpå er, da Sofie fortæller en historie om en anden kvinde, der har kørt "sort" i bussen. Sofie refererer til en snak, hende og jeg har haft, hvor vi snakkede om måder at undlade at betale for busbilletter. Sofie siger med et glimt i øjet: *"Så var hun jo ude og køre sort i bus, jo. Hun har jo ikke gjort ligesom dig og mig vel."* (Bilag 2: 23).

Relationen fremstår her god, og Sofie virker komfortabel nok til at skabe referencepunkter til noget internt, hende og jeg har sammen. Men denne relation bliver kort efter vendt på hovedet, da interviewet kort afbrydes af en håndværker, der skal lukkes ud. Jeg lukker håndværkeren ud, og da jeg sætter mig, siger jeg smågrinende til Sofie: *"Nogle gange. Så skal man hoppe og danse for dem"* (Bilag 2: 29), og Sofie svarer: *"Jah... Men de må jo ikke selv have en nøgle."* (Bilag 2: 29).

Mit tydelige forsøg på at skabe en fælles forståelse om, at håndværkere kan være anstrengende, falder med et brag til jorden. Sofie bider ikke på.

Flere gange igennem interviewet oplever jeg, at denne usikkerhed i relationen er med til at rykke en smule i magtbalancen i interviewet, og Sofie illustrerer til perfektion, hvordan hun med lange, forkromede og indviklede historier kan vælte min planlagte struktur i interviewet.

Jeg forsøger flere gange at komme tilbage på sporet, men flere gange skifter Sofie tilbage til at snakke om sin livshistorie frem for om Reden. Interviewet med Sofie bærer præg af en mere rodet struktur, hvor spørgsmålene ikke har den ønskede rækkefølge og effekt, og hvor jeg ofte skal forsøge at guide Sofie tilbage på sporet.

Gældende for begge interviews er det, at interviewsene er foretaget for at få indblik i Anna og Sofies livsverdener, hvor jeg har forsøgt at besidde dét Kvale og Brinkmann (2015) kalder *bevidst naivitet* (Kvale & Brinkmann, 2015: 51). Denne naivitet har været udtalt ved, at jeg eksempelvis har undladt at fortælle Sofie og Anna, at de flere gange under etnografien har fortalt mig om mange af de samme ting, de fortæller om i interviewet.

2.8. Sandt eller falsk? Narrativ kriminologi

Ifølge Atkinson & Coffey (2012) bør kombinationen af etnografi og interviews ikke foregå uden forbehold. De argumenterer for, at forskellige metoder er afhængige af forskellig involvering i og forhold med verden, og at disse forskellige handlinger kan skabe forskellige billeder på, forklaringer af og forståelser af verden (Atkinson & Coffey, 2012: 116). Også Sandberg (2010) problematiserer, at etnografi og efterfølgende interviews giver bedre datakvalitet på baggrund af det opbyggede forhold mellem etnograf/interviewer og interviewpersonen (Sandberg, 2010: 449). Vi må derfor se på empiri samlet ud fra forskellige metoder som fortællinger, og der findes dermed ikke "sandt" og "falsk", men nærmere forskellige individers oplevelser med og opfattelser af verden. Om interviews siger Atkinson & Coffey (2012):

"We need, therefore, to appreciate that interviews are occasions in which are enacted particular kinds of narratives and in which "informants" construct themselves and others as particular kinds of moral agents" (Atkinson & Coffey, 2012: 116).

Dét Atkinson & Coffey (2012) læner sig op ad, og dét som Sandberg (2010) beskriver i artiklen *"What can 'Lies' Tell us about life?"*, er den narrative kriminologi.

Sandberg (2010) beskriver, hvorledes det er svært at tale om validitet af data, der bygger på narrativer, fordi det nødvendiggør ideen om én objektiv sandhed (Sandberg, 2010: 452). I nærværende speciale betyder dette altså, at alle observationer, der er foretaget i felten, må ses som fortællinger, der er observeret, husket og nedskrevet baseret på mine subjektive forståelser af eksempelvis kultur og morale (Sandberg, 2010: 545).

Ligeledes er interviewsene med Anna og Sofie ikke fortællinger, hvor faktuel sandhed ikke kan eller bør søges, men tværtimod fortællinger, der kan beskrive noget om kvindernes værdier, selvforståelse samt kulturelle forståelse (Sandberg, 2010: 455).

Sandhedsværdien bliver dermed ikke omdrejningspunktet for empirien, og specialet kan ikke afdække én stor, åbenbaring af sandheder omkring Reden. Dét, specialet kan, er at afdække kvindernes forståelser og fremlægning af disse forståelser og anskue disse ud fra spørgsmålet

omkring, hvad kvinderne *opnår* ved brug af deres narrativer set ud fra en social kontekst (Sandberg, 2010: 457).

2.9. Etiske refleksioner og dilemmaer

"[...] da kvinden forinden har takket ja til at deltage i et interview, og jeg vurderede derfor, at det var nyttigt at gøre kvinden den lille "tjeneste"." (Bilag 3, feltnoter: 9).

Ovenstående citat stammer fra undertegnede's feltnoter, som blev taget under en observation. En kvinde havde netop takket ja til at lade sig interviewe, hvorefter hun bad mig holde øje med hendes taske. På Reden lyder en af reglerne, at kvinderne selv har ansvaret for deres ting, og at medarbejderne ikke må tage ansvaret for at passe på kvindernes ejendele. Der opstod altså et etisk dilemma, mellem på den ene side at følge Redens regler og på den anden side at hjælpe en kvinde. Den gode feltrelation vakler altså mellem forholdet til Reden som institution på den ene side og forholdet til kvinderne på den anden. Dunlap & Johnson (1998) beskriver, om end i en langt mere omfattende og ressourcekrævende grad, om denne udveksling af tjenester mellem etnograf og feltets individer. Ved at uddele mad og tøj til familier i deres etnografiske undersøgelse af pushere og deres familier opnår de en god feltrelation og yderligere adgang til værdifuld information:

"Stipends signals subjects that they are perceived to be equals, and the information they provide is important." (Dunlap & Johnson, 1998: 129).

At uddele mad og varmt tøj til underprivilegerede familier og at holde øje med en rygsæk på Reden er selvsagt to meget forskellige grader af tjenester, men ikke desto mindre blev begge dele gjort under etiske refleksioner og med ønsket om at give noget tilbage til felten (Qvotrup Jensen, 2018: 185).

Ovenstående etiske refleksion er tæt knyttet til en anden – nemlig det faktum, at min medarbejderstatus også har medført etiske dilemmaer. For har jeg, som ansat på Reden, et ansvar for at håndhæve regler, når jeg under etnografisk feltarbejde er i funktion som forsker?

Et eksempel, der tydeliggør dette etiske dilemma, er, da jeg en dag oplever to kvinder i konflikt, hvor den ene kvinde forlader Reden i meget nedtrykt tilstand.

Her oplevede jeg for alvor at blive udfordret på min rolle i felten og mit etiske ansvar overfor andre menneskers trivsel.

Set i lyset af Polskys (1967) begreb *guilty knowledge* omhandler denne viden jo ikke kriminelle forhold, men har alligevel til en vis grad karakter af guilty knowledge (Polsky, 1967: 140). For med en viden om en intern konflikt mellem to kvinder, som ingen medarbejdere har bevidnet, stilles jeg i et etisk dilemma – burde jeg fortælle medarbejderne om dette, burde jeg gribe ind og på den måde påvirke feltet med egne moralske værdier, eller burde jeg fastholde mig selv i en objektiv forskerrolle med respekt for ikke at forstyrre det felt, jeg bevæger mig i?

En anden etisk refleksion omhandler harmonien mellem Reden som et anonymt værested og etnografisk arbejde. For havde kvinderne reelt valget mellem at være en del af den etnografiske undersøgelse eller ej? Tilladelse til at udføre etnografiske observationer på Reden er givet mig af lederen af den pågældende Rede, og lederen har således på vegne af kvinderne givet mig tilladelse til at observere dem. Selvom kvinderne fremstår anonyme igennem hele specialet, må det alligevel problematiseres, at kvinderne ikke aktivt har takket ja. Jeg har, når kvinderne har spurgt, fortalt dem åbent om mine intentioner ved at være på Reden, for på denne måde ikke at vildlede kvinderne, men det har selvsagt været umuligt for mig at informere samtlige kvinder, der har været på Reden, om mine intentioner og dermed om undersøgelsens eksistens og formål (Qvotrup Jensen, 2018: 184).

Tea Bengtsson (2014) beskriver, hvilke etiske tanker hun gjorde sig om at undersøge unge mennesker på lukkede institutioner. Bengtsson arbejdede med at give de unge magt til at frasige sig hendes tilstedeværelse i deres nærhed, for på denne måde at give de unge valget om hvor meget de ønskede at deltage i undersøgelsen (Bengtsson, 2014: 732).

Jeg har i min undersøgelse af Reden ikke givet kvinderne mulighed for at frasige sig min tilstedeværelse på Reden, men hvorvidt kvinderne på samme måde som de unge i Bengtssons (2014) undersøgelse ikke har haft mulighed for at forlade stedet, er tvivlsomt.

I dette tilfælde har kvinderne til enhver tid kunne forlade Reden, såfremt de ikke har brudt sig om min tilstedeværelse. Dog har hele specialets natur også givet anledning til etiske tanker. Jeg har til

tider haft svært ved min position som en analytisk kraft, der har observeret, karakteriseret og vurderet mennesker i kraft af enten deres arbejde eller deres færden på et værested.

Ruthellen Josselson (1996) beskriver problematikken således:

” But I worry intensely about the intrusiveness of the experience of being “writ down”, fixed in print, formulated, summed up, encapsulated in language, reduced in some way to what the words contain. Language can never contain a whole person, so every act of writing a person’s life is inevitably a violation” (Josselson, 1996: 62).

Alene det at foretage den type undersøgelse, der er foretaget i dette speciale, lægger altså op til etiske refleksioner, da det kan efterlade medarbejdere såvel som kvinder med en følelse af at være reduceret til nedskrevne noter og analyser.

I forhold til interviewsene med Anna og Sofie samt fokusgruppeinterviewet med medarbejderne er det endvidere relevant at diskutere forskellige etiske overvejelser. Det har været nødvendigt at indhente informeret samtykke fra alle deltagerne, således at de havde den nødvendige indforståethed omkring formålet med interviewet, deres frivillighed og dermed deres mulighed for at tilbagetrække informationer, og at de yderligere havde viden om, at de ville være sikret anonymitet (Kvale & Brinkmann, 2015: 116). Derudover har det været nødvendigt at overveje de risici, der for interviewpersonerne har været forbundet med interviews, og at interviewsene derfor er blevet foretaget med den fornødne forståelse, empati og respekt for deltagerne (Kvale & Brinkmann, 2015: 118).

Kapitel 3. Analysestrategi og teoretiske overvejelser

Dette kapitel vil på baggrund af den indsamlede data forsøge at redegøre for den analytiske strategi samt de teoretiske valg, der er valgt på baggrund af data.

3.1. Analysestrategi

Først og fremmest er interviewsene med Anna og Sofie blevet optaget på diktafon for derefter at blive transskriberet.

Transskriptionsmetoden har været at medtage alle kvindernes sagte ord – også selvom sætningerne af den grund fremstår ufærdige og komplicerede. Dette valg blev truffet med forhåbningen om at få flere af nuancerne fra interviewet med – dog er ord som ”øh” udeladt (Kvale & Brinkmann, 2015: 239).

Transskriberingerne indeholder iagttagelser og anonymiseringer i parenteser. Ord skrevet med store bogstaver angiver ord, der er underlagt et særligt tryk i udtalen (Kvale & Brinkmann, 2015: 241). I overensstemmelse med anonymiseringen af kvinderne er stedspecifikke navne ændret, ligesom andre personspecifikke detaljer er ændret eller fjernet.

Efter transskriptionen er både interview samt feltnoter blevet tematisk kodet. Datasættene har først gennemgået en åben kodning, hvor relevante temaer er blevet noteret, for derefter at undergå en lukket kodning, hvor i alt seks forskellige koder er brugt: Redens funktion, kapitalformer, kvindetyper, positionering/roller, personalet og stemning (Maxwell, 2009: 238). Den tematiske kodning kan, grundet den abduktive tilgang, have haft indflydelse fra den teoretiske ramme. Dog har der eksisteret stor åbenhed omkring de fund, der er gjort, hvorved data i høj grad har styret de valgte tematikker (Maxwell, 2009: 237). Den åbne kodning har dermed medført, at tematikkerne ikke har været teoristyrede (Maxwell, 2009: 238). Denne kategoriserende strategi vil i dette speciale kombineres med en strategi, der forbinder og søger at samle data (Maxwell, 2009: 236). Denne forbindende strategi rodfæster sig bl.a. i det metodiske valg om at kigge på kvindernes historier som narrativer. Strategien vil i analysen vise sig ved, at de kodede tekststykker ikke vil opleves som fragmenterede, men vil derimod forstås i en kontekstuel sammenhæng. Valget om sammenkobling af de to analysestrategier er truffet således, at den

valgte problemformulering bedst muligt besvares med flest mulige nuancer og dermed skabe bedst mulig indsigt i det undersøgte felt (Maxwell, 2009: 238-39).

3.2. Teoretiske overvejelser

Udover specialets teoretiske ramme er der på baggrund af analysestrategien taget teoretiske valg. Nogle af de største teoretiske fodspor sættes i dette speciale af Pierre Bourdieu.

3.2.1. Pierre Bourdieu – kvinder fra "en anden verden"

"But the most crucial thing to note is that the question of this space is raised within the space itself - that the agents have points of views on this objective space which depend on their position within it and in which their will to transform or conserve it is often expressed." (Bourdieu, 1996 :169)

Den franske sociologi Pierre Bourdieus forsknings- og begrebsapparat har siden 1970'erne haft stor indflydelse på den nordiske sociologi, idet den muliggør en kombination af teori og empiriske undersøgelser (Järvinen, 2013: 384). Redens kvinder lever ofte et liv, der kan betegnes som værende *afvigende* fra store dele af det normative samfund, hvilket resulterer i, at deres handlinger og levestil kan fremstå problematisk for udefrakommende aktører. Konkret kan denne problemstilling ses i simple og basale hverdagsrutiner såsom kvindernes spise- og drikkemønstre, der kan virke irrationelle og ulogiske. Her eksemplificeret ved en observation af en af kvinderne under feltarbejdet: *"Luna spiser en masse chips og bøvser højlydt."* (Bilag 3, feltnoter: 7).

Bourdieu tager afstand fra den stringente strukturalisme, der argumenterer for, at der findes faste iboende strukturer, som er determinerende for den menneskelige adfærd uden selvstændigt agerende individer. Omvendt er Bourdieu ikke blind for, at de strukturer, der omgrænser vores sociale felter, faktisk har en betydelig rolle. De samfundsmæssige strukturer spiller en rolle for den menneskelig interaktion, men de menneskelige aktører har en iboende kerne af individuelle handlingskompetencer (Bourdieu, 1984: 467-468).

Bourdieu's teori åbner med afsæt i ovenstående teoretiske tanker op for en dybere forståelse af kvindernes egen livsanskuelse og virkelighed. Med begreberne *kapital* og *habitus* kan kvindernes

handlemønstre nuanceres, og deres indbyrdes interaktion med hinanden og medarbejderne kan belyses. Som citatet øverst henviser til, er en af grundstenene hos Bourdieu aktørernes positioner i det sociale rum.

Ifølge den franske sociolog er vi alle udstyret med en habitus, der består af vores samlede sæt af erfaringer gennem tilværelsen. Habitus er på den måde mejslet ind i menneskets krop og sind uden at være naturgivet eller medfødt. Habitus må ses som værende et historisk produkt, der hele tiden kan reproducere i form af nye sæt af erfaringer; *"Habitus er et produkt af det levede liv [fate], men den er ikke en uafvendelig skæbne."* (Bourdieu, 2000/2008: 75) Menneskets habitus fungerer ifølge Bourdieu som det virkelighedsfilter, der bestemmer, hvordan individer opfatter, føler og handler. Vores *bagage* eller habitus fungerer på den måde som et ubevidst kompas, der styrer vores livsvalg.

Kernen for Bourdieu er altså, at menneskets virkelighedsforståelse et langt stykke af vejen genereres af internaliserede dispositioner, der tager afsæt i et liv under bestemte sociale forhold. Individets forskellige socialiseringsprocesser og livserfaringer betyder hermed også, at der eksisterer forskellige opfattelser af verden hos forskellige aktører, og at sociale kontekster derfor bliver identificeret, fortolket og evalueret forskelligt. Foranlediget af dette optræder der modstridende livsstile (Bourdieu, 1984: 170).

Habitus skal ikke kun fortolkes mentalt - for Bourdieu er vaner også kropsligt forankret. Begrebet er flerdimensionelt: *"Den kropslige hexis er den realiserede politiske mytologi, den, der er blevet inkorporeret, blevet en permanent disposition, en varig måde at holde sig på, at tale og at gå og dermed at føle og tænke på"* (Bourdieu, 1980/2018: 156.) Bourdieu udarbejdede i *Den maskuline dominans* fra 1998 en analyse af køn, hvor han konkluderede, at kroppens *hexis* er så fysisk indlejret, at den synes ubrydelig (Bourdieu, 1998/2017: 126; Järvinen, 2013: 372). En iagttagelse af kvindernes kropslige dispositioner kan give en dybere indsigt i, hvordan de oplever verden og ikke mindst deres egen position heri.

De tidlige socialiseringsprocesser har en særlig stor indflydelse på mennesket habitus, mens den samtidig ofte styrer os i retning af andre individer, der deler den samme livsopfattelse som os selv. Dette resulterer selvsagt i, at habitus ikke er underlagt de store udfordringer. Der eksisterer således en stor chance for, at aktører med samme habitus og samme livserfaring vil genkende og finde hinanden på baggrund af en række fællestræk (Bourdieu, 1997/2000: 138). På samme måde kan man sige, at kvinderne på Reden deler en række fællestræk, hvilket Anna også giver udtryk for i interviewet: *"Og det er rigtig rart, at man ligesom kan færdes i et rum, hvor man kommer til mennesker, som har det på samme måde som en selv"* (Bilag 1: 2).

3.2.2. Hjemme i Reden

Det faktum, at de socialt udsatte kvinders levevis opleves som afvigende fra den bredere del af civilsamfundet, forårsager også en vis grad af isolation og stigmatisering. Bourdieu opererer med opdelingen af samfundet i en række mindre enheder, som han kalder for *felter*. Bourdieu trækker således på en gammel tradition indenfor samfundsvidenskab, hvor han forsøger at definere en bestemt *social arena*. Som mennesker bevæger vi os hele tiden indenfor bestemte felter, der består af forskellige sociale relationer mellem personer og institutioner. Disse relationer og individernes positioner bestemmes af den eller de kapitalformer, der er anerkendte i det pågældende felt. For Bourdieu findes den sociale virkelighed to gange; *udenfor og indeni* aktørerne (Bourdieu, 1984: 169).

Et felt opretholdes i kraft af et system af positioner, der relaterer sig igennem relationerne mellem disse positioner. Felter er kendetegnet ved deres egen særlige *doxa*, der er en forestilling om, hvad der er normalt og unormalt. Doxa henviser til omstændigheder, der som en selvfølgelighed tages for givet indenfor et bestemt felt, og er så selvindlysende, at det aldrig er til diskussion (Bourdieu, 1980/2018: 190).

3.2.3. Penge er ikke alt – Bourdieus kapitalformer

For Bourdieu er det en essentiel pointe, at den menneskelige økonomi ikke blot kan sidestilles med materielle goder, men også omfatter alt det, der for os mennesker er genkendeligt og giver anerkendelse. I menneskeligt samvær spiller netop kampen for anerkendelse en helt central rolle.

Dette giver naturligvis anledning til spørgsmålet om hvilke handlinger og ressourcer, der kan omsættes til anerkendelse. Ligesom problemfeltet tidligere har fokuseret på, har udsatte grupper forskellige overlevelsesstrategier samt metoder til at positionere sig i de miljøer, hvori de færdes. Inddragelsen af Bourdieus kapitalformer vil dermed kunne bidrage til en forståelse af kvindernes værktøjer til at positionere sig på Reden.

Bourdieu bruger betegnelsen kapital om de ressourcer og midler, der kan skabe magt og indflydelse for individer, og som individer dermed kæmper om at opnå og kontrollere.

Der eksisterer tre forskellige kapitalformer i Bourdieus teoretiske univers: økonomisk, kulturel, social kapital (Bourdieu, 1986: 241-42). Kapitalformerne er i Bourdieus teori essentielle for at forstå, at det sociale spil, der foregår i samfundet, ikke er bygget på tilfældige handlinger, men derimod bygger på kapitalformerne og disses muliggørelse af fokus på forskellige individers positioneringer og handlemuligheder (Bourdieu, 1986: 241).

Den økonomiske kapital omfatter materielle goder og rigdom, og dermed værdier, der nemt kan omsættes til penge.

Kulturel kapital drejer sig om individets mængde af viden, æstetiske dispositioner samt uddannelse og dannelse. Ifølge Bourdieu kan den kulturelle kapital antage tre former: 1) Kropslig: Udtrykkes gennem kropsgestikulationer, sprog, smag og dannelse. 2) Objektiviseret: Udtrykkes gennem kunst og kultur. Og 3) Institutionaliseret: Udtrykt gennem akademiske resultater, titler og erhvervsmæssig status. (Bourdieu, 1986: 245-248).

Den sociale kapital beskrives af Bourdieu som de muligheder og fordele individer kan have igennem sociale netværk og forbindelser, som eksempelvis familie, venner eller sociale grupperinger, samt den profit individet kan opnå igennem disse netværk (Bourdieu, 1986: 248-49).

Bourdieu arbejder ydermere også med ideen om symbolsk kapital. Med begrebet symbolsk kapital specificerer Bourdieu, at ære og anerkendelse kun eksisterer i den udstrækning, at aktørerne indenfor forskellige grupper er enige om, hvilke specifikke egenskaber eller handlinger, der kan udløse en sådan status – og dermed hvilke kapitalformer, der er styrende. Det er således kun muligt at omdanne kapital til symbolsk kapital, hvis det af aktørerne indenfor et specifikt felt

tilskrives en positiv værdi. Symbolsk kapital bruges dermed, når man omdanner kapitalformerne til umiddelbart profitløse gevinster som eksempelvis moral, ære og anerkendelse (Wilken, 2012: 63).

3.2.4. Hvem har magten?

Hvilke magtforhold er så på spil i Redens interne relationer? Magtbegrebet har været genstand for utallige sociologiske- og filosofiske diskussioner, og der bliver ofte skelnet mellem direkte og indirekte magtformer.

Særligt under sin forskning af uddannelsessystemet og dets ulige muligheder fandt Bourdieu begrebet *symbolsk vold*, der som en usynlig knytnæve presser de dominerende gruppers ide om den sociale orden ned over resten af samfundet. Det skal ikke ses som vold i fysisk forstand, men snarere en mental voldsmekanisme, der sikrer, at samfundshierarkiet opretholdes og samtidig anses som værende naturlig af både de dominerende og de dominerede grupper (Bourdieu, 1998/2017: 55).

For Bourdieu bliver det netop svært for mennesket at bryde ud af deres *hexis* eller *habitus*, da vi selv er socialiseret ind i de tankestrukturer, der ligger til grunde for det dominerende samfundsbillede. Kroppen kan siges at være det sociale livs billede, hvorpå de forskellige distinktioner er malet hinsides vor bevidsthed, og derfor er de problematiske at ændre på: *“Eller med andre ord: den dominerede tilslutter sig dominansen, når de skemaer, den dominerede sætter i værk for at opfatte og vurdere sig selv, eller for at opdage og vurdere de dominerende modsætninger (høj/lav, maskulin/feminin, hvid/sort osv.), er resultat af inkorporeringen af de således naturaliserede klassificeringer, den dominerede som socialt væsen selv er resultat af.”* (Bourdieu, 1998/2017: 55-56).

For Bourdieu er det kampene på feltet, der er med til at sikre en vis dynamik. Kampene om at indtræde som den dominerende part kræver dog, at aktørerne er *villige* til at sætte deres kapitalformer på spil, og at de samtidig finder feltet værd at kæmpe for. Begrebet *Illusio* referer til feltet som et slags spil, hvor aktørerne ubevidst indtræder som spillere, der investerer, forpligtiger

sig og tager spillet alvorligt. Illusio er på den måde med til at bygge bro mellem habitus og feltet (Wilken, 2012: 57).

Kapitel 4. "Jeg skal ikke skide i egen rede, forstår du?"

I det følgende vil der blive foretaget en analytisk gennemgang af den indsamlede data med inddragelse af både teoretiske overvejelser samt eksisterende forskning på området.

4.1. Ældre kvinder og manglende narkoprostituerede

Som det første led af den analytiske gennemgang af data vil det være relevant gennemgå de typer af kvinder, der er repræsenteret i specialets data. Dette for at tydeliggøre hvilke kvinder, der faktisk benytter Reden, og for senere at kunne drage paralleller mellem kvindetyperne og de analytiske fund.

Et oplagt sted at starte er med Redens egen definition af målgruppen, som tidligere i dette speciale er berørt. Målgruppen defineres som *"Sårbare, udsatte kvinder, der er havnet i en svær livssituation"* (KFUKSA 2, 2019) det ene sted, mens den samtidig defineres således: *"I Rederne arbejder vi for at forbedre livssituationen for udsatte danske kvinder i prostitution og misbrug"* (KFUKSA 2, 2019). Denne målgruppe omfavner en bred vifte af kvinder, hvilket tydeliggøres i den indsamlede data, hvor en medarbejder fortæller, at:

"[...] Reden oprindeligt blev lavet til narkoprostituerede kvinder. Og da der ikke er mange af dem, er det blevet til et værested for udsatte kvinder eller kvinder i en svær livssituation." (Bilag 3, feltnoter: 34).

Medarbejderen Sandra fortæller i ovenstående citat om en brugergruppe i forandring. De andre medarbejdere bakker op om denne observation, og Hanne fortæller uddybende, at:

"[...] rigtig mange har en psykiatrisk "tilbygning" [...]" (Bilag 3, feltnoter: 35).

En tredje medarbejder peger på, at en essentiel faktor for den ændrede sammensætning af kvinder på Reden kan findes i værestedets fysiske lokation. Tidligere lå Reden ved siden af en heroinklinik, men er sidenhen flyttet andetsteds hen.

Ifølge medarbejderne har Reden altså gennemgået en forandring af brugergruppen, der førhen primært bestod af stofmisbrugere og prostituerede til den nutidige brede brugergruppe.

Tager man et dyk ned i den indsamlede data bliver brugergruppens bredde tydelig. Brugergruppen spænder fra misbrugere af både alkohol, hash og hårde stoffer, prostituerede og/eller hjemløse til psykisk sårbare samt kvinder, der blot benytter Reden som netværk. Dog må det her bemærkes, at stofmisbrugere og prostituerede i data udgør den mindste andel af brugerne. Yderligere må også kvindernes forskellighed i alder berøres. I den indsamlede data fremgår det, at meget få unge kvinder benytter Reden, og at brugergruppen dermed har en kraftig overvægt af midaldrende og særligt ældre kvinder.

Kun ganske få gange udgør unge kvinder en del af datasættet.

Denne differentiering synliggøres også af personalet, hvor medarbejderen Hanne mener, at

” [...] de fleste ligger mellem 35 og 60, men der er enkelte under og over.” (Bilag 3, feltnoter: 35).

Stikker man et spadestik dybere i data, så fremtræder brugergruppen endnu mere kompleks. En kvinde kan så at sige sjældent siges at besidde blot én udsathedsfaktor, men er ofte kendetegnet af flere. Kvinderne kan eksempelvis både være hjemløse og have et alkoholmisbrug. Dog må det her igen understreges, at de ældre kvinder i data udgør den største andel af kvinderne. De ældre kvinder karakteriseres særligt ved at benytte Reden som et netværksskabende tilbud, mens også flere ældre har et misbrug af alkohol, er hjemløse eller er psykisk sårbare.

Slutteligt er brugernes nationalitet værd at nævne. Af hensyn til anonymiseringen vil de specifikke nationaliteter ikke benævnes, og de er i data anonymiseret. Det kan derfor være en udfordring at drage for mange analytiske konklusioner baseret på nationalitet, men det er alligevel værd at bemærke, at den konkrete Rede består af både danske, men også et høj antal af udenlandske kvinder.

I de følgende analyseafsnit vil flere af de analytiske fund blive sammenholdt med de forskellige kvindetyper. Dette gøres for at skabe en bredere forståelse af de forskellige kvindetyper adfærd, samt med formålet om at undersøge hvorvidt den brede sammensætning af forskellige typer af kvinder kan have betydning for frirummet.

4.2. Kapital er smøger, informationer og jokes

“Street capital refers to the knowledge, competence, skills and objects that are given value in a street culture.” (Sandberg & Pedersen, 2011: 168).

Citatet definerer street capital – gadekapital. Det tydeliggøres på baggrund af den indsamlede data, at der blandt Redens kvinder eksisterer særlige kendetegn, adfærd og karakteristika, som tillægges en særlig værdi. I de følgende afsnit vil de forskellige kapitaltyper analyseres, og det vil ligeledes skildres, hvordan kvinderne benytter kapitalen i hverdagen på Reden.

4.2.1. Kan information omdannes til kapital?

“Jeg siger ikke noget, jeg ikke vil høre igen.” (Bilag 2: 33).

Ovenstående sætning stammer fra interviewet med Sofie. Udtalelsen viser, at Reden i Sofies verden ikke er et sikkert sted at dele informationer om sit liv.

Men hvilke informationer bliver delt – hvilken karakter har informationerne? Og hvilken rolle spiller delingen for kvinderne?

Et godt sted at starte er med Sofie selv. Sofie fortæller i forlængelse af ovenstående udtalelse en historie om, hvordan information bliver spredt på Reden:

“Fordi jeg havde sagt, at min mor hun døde, og at hun begik selvmord [red.] Og så kunne jeg så høre, at Emilie hun var ved at fortælle sin søster det her den anden dag og så gjorde sådan her

[laver bevægelse med arm tværs over halsen]. Så kunne jeg godt regne ud, hvad den handlede om.” (Bilag 2: 33).

Denne information omhandler Sofies dybe privatliv, og det indikeres at have været en grænseoverskridende oplevelse for Sofie, at denne er blevet delt. Men hvorfor er historien interessant? Hvad gør historien deleværdig? Historien omhandler hverken Sofie eller andre kvinder fra Reden og kan derfor forekomme irrelevant for de andre kvinder.

En forklaring kan findes i dét, som Sofie efterfølgende fortæller Emilie:

”Og så sagde jeg til hende: ”Emilie det vil jeg ikke ha’. At du fortæller min historie. Det skal jeg nok selv gøre, hvis jeg skal”. (Bilag 2: 33).

Her giver Sofie udtryk for irritation over tabet af kontrollen over sin egen livshistorie, og hun berøves den selvstændige fortælling om sit eget liv. I interviewet af Sofie fremstår netop hendes livshistorie som en central del af hendes fremtoning, og hun snakker i højere grad om sig selv og eget livsforløb end om Reden. Når Emilie fortæller Sofies historie, fratages Sofie derved evnen til selv at fængsle folk med sin historie.

Men hvad er Emilies intention med viderefortællingen af historien? På samme måde som Sofie mister magten over sine egne historier, opnår Emilie en magt ved historien. Emilie fratager således Sofie et element af kontrol. På denne måde kan Emilies brug af information som kapitalform ses som en måde at positionere sig i feltet – både ved at gøre sig selv mere attraktiv for andre kvinder gennem fortællingen af historien, men også ved at positionere sig over Sofie, der står tilbage med et tab af kontrol.

Data styrker denne tese og giver yderligere flere eksempler på informationens kapitalstatus. Bl.a. da jeg en dag indtager plads blandt tre kvinder i værestedet. Da jeg sætter mig, vil en ældre kvinde, Josefine, have min rolle på Reden afklaret, før hun fortsætter sin fortælling, og det må vurderes, at Josefine fandt mit svar tilfredsstillende, da hun fortsætter på trods af min tilstedeværelse. Om forløbet står der i data:

”Josefine er styrende i samtalen, og Nicoline lytter intenst på Josefines historier. Hun fortæller om en tidligere bruger, en ung pige, der hang sig selv. Fortæller også om en anden bruger, der kommer hernede, som har forsøgt at slå sig selv ihjel på Reden. Nicoline spørger, om det er hende, der altid tigger når hun er på Reden, og Josefine bekræfter [...]). De andre kvinder udviser stor nysgerrighed og ivrighed (fx ved at spørge meget ind til hvem de forskellige kvinder er og ved at sætte sig rankt op i sofaen og lytte intenst).” (Bilag 3, feltnoter: 21).

Igen ses det, hvorledes en kvinde fængsler, indfanger og nærmest underholder med fortællinger om andre kvinders – særdeles sørgelige – livsvilkår. Om ikke andet opnår Josefine her anerkendelse blandt de to andre kvinder. Josefine formår sågar at fange min udelte opmærksomhed, og omend det muligvis er etisk på kanten, fandt jeg mig selv fanget og ganske interesseret i samtalen. Josefine opnår her, ved at bruge sin kapital, en anerkendelse.

Udover ”den gode historie” kan informationen, der deles på Reden, også omsættes til en anden form for magt. Baseret på informationerne har kvinderne nemlig en magt til at differentiere sig fra andre kvinder – og på den måde selv fremstå i et mere positivt lys.

Dette indeholder data flere tilfælde af, her repræsenteret ved et eksempel fra Sofies interview:

”Ja, altså sådan en som Mia, der har fortalt om, åbenlyst har hun jo fortalt om, at hun har været narkokurerer i atten år. Det ved jeg ikke, om du har hørt?” [...] ”Og fortæller om, at hun har født to børn, så hun kan stoppe et halvt kilo... op i skeden og sådan nogle ting, ikke også?” (Bilag 2: 21-22).

Fortællingen fra Sofie kommer ganske umotiveret, og den fungerer – ganske som eksemplerne hos Emilie og Josefine – som den gode fortælling. Den fængslende og interessante information, der indeholder elementer af spænding, underverden eller udsathed, og som derfor forekommer både forfærdelig og forfærdeligt interessant.

Ydermere bærer Sofies fortælling præg af afstandtagen, grænsende til afsky. Sofie benytter her sin viden om Mia til at positionere sig som mere respektabel, og hun søger derved at opnå min anerkendelse. Sammenholdes dette scenarie med Bourdieus teori, kan der argumenteres for, at

Sofie forsøger at danne konsensus mellem sin egen og undertegnedes forståelse af normalitet – dét Bourdieu henviser til som vores doxa. I forsøget på at danne en fælles forståelse omkring Mias handlinger som værende uacceptable og afskyvækkende, befinder Sofie og jeg os indenfor det samme felt, og Sofie søger dermed at frigøre sig fra den doxa, der eksisterer blandt brugerne på Reden.

Yderligere optræder der andre situationer, hvor kvinderne benytter informationen om hinanden på nedladende vis – ofte med målet om at positionere sig selv højere. Bl.a. da den ældre kvinde Vigga fortæller følgende til en medarbejder:

”Ja, hun siger jo alt muligt. Det tror jeg sgu ikke på.” og ”Det bliver jo aldrig til mere med hende”
(Bilag 3, feltnoter: 18).

Under observationerne på Reden var der flere episoder, som tydeliggjorde den interne kamp om positioneringen, der foregår i interaktionerne mellem kvinderne på Reden. I en samtale mellem to kvinder afspejles dette meget direkte:

”Alexandra fortæller Anne-Cathrine om episode med Silke, hvor Alexandra havde spurgt hende om hun var sygeplejerske, og at hun så skulle kunne tåle at man sagde nogle ting til hende. Alexandra mener, at Silke tog det meget personligt og fremstod svag.” (Bilag 3, feltnoter: 32).

Kernen i den ovenstående samtale er et ønske om at fremstille en anden kvinde som værende svag. Der er altså andet og mere på spil end blot tabet af en god historie. Kvinderne kæmper internt med hinanden omkring positionerne på Reden – og gør bl.a. dette ved at benytte informationen som kapital. Ved at spille bold op ad Bourdieus teori om kapitalformer fremstår det, at kvindernes brug af informationer har karakter af social kapital, der forsøges omdannet til symbolsk kapital, da sociale interaktioner og netværksdannelse benyttes til at skabe anerkendelse og magt i feltet (Bourdieu, 1986: 248). Brugen af information som et middel til anerkendelse kan, som nævnt i teoriafsnittet, kun eksistere i kraft af en fælles forståelse og accept af netop denne kapitalform som værende værdifuld indenfor Reden.

Et fælles livsvilkår for Redens brugere er, at de oftest er økonomisk dårligt stillede, mens de samtidig har et lavt uddannelsesniveau, hvilket betyder, at de økonomiske og kulturelle kapitalformer er lave. Dette giver øjensynligt rum til at information bliver en fremtrædende kapitalform.

Kvindernes brug af information sker på baggrund af kvindernes habitus. En stærk formodning må være, at kvindernes sociale udsathed og livsforløb har udstyret dem med en form for hårdhed, hvorved de igennem deres tidligere livserfaringer er blevet vant til denne form for omgangstone. Kvindernes habitus styres altså af indlejrede erfaringer, og er dermed et produkt af kvindernes allerede levede liv, der er bestemmende for, hvordan kvinderne handler – eller dét som Sandberg & Pedersen refererer til som deres *“feel for the game”* (Sandberg & Pedersen, 2011: 34). Kvinderne har qua deres brug af information en fornemmelse for spillet. Et spil som også medarbejderne nævner:

“[...] kvinderne også kan være meget støttende og kærlige, fordi de er i samme livssituation, og er ligeværdige, men kan også være onde eller sige grimme ting bag ryggen.” (Bilag 3, feltnoter: 38).

Ina tegner her et dobbeltsidet billede af kvinderne, som på den ene side støtter hinanden, mens de på den anden side er bagtalende. Inas billede sætter for alvor på spidsen, hvad kvindernes brug af information som kapitalform har af konsekvenser. Denne dobbelthed bidrager til en usikkerhed blandt kvinderne, der kan have svært ved at skabe tillidsstærke relationer med de andre kvinder. Dette kan problematiseres, da netop tilliden og støtten kvinderne imellem er en særdeles stor del af det frirum, Reden tilbyder. Dette står både klart blandt medarbejderne, der trods ovenstående udtalelse beskriver, hvorledes Reden tilbyder kvinderne et pusterum:

“Hanne fortæller, at de ofte er kaotiske, kan have svært ved at finde ro, men kommer på Reden for at få en pause.” (Bilag 3, feltnoter: 37) Og *“Det opleves, at kvinderne har en naturlig distance til hinanden, holder hinanden lidt på afstand uanset hvem det er/hvor gode venner de er.”* (Bilag 3, feltnoter: 38)

Den konstante usikkerhed i kvindernes relationer lægger en tung byrde på frirummet, der dermed bliver dermed mere anspændt, hvilket kan have betydning for kvindernes brug af det. Både Anna og Sofie beskriver da også, hvorledes de begge har betænkeligheder. Anna forklarer det således:

"Men man skal stadig være påpasselig med hvem, man får et bånd med, fordi det er ikke alle man kan stole på herinde." (Bilag 1: 9).

Mens Sofie kort siger:

"Man er nødt til at passe på sig selv." (Bilag 2: 34).

Kvinderne er altså allerede bevidste omkring de begrænsninger og konsekvenser, som brugen af information som kapital medfører. Alligevel virker deres indsigt i denne problemstilling ikke til at medfører begrænsninger i den fortsatte brug af den. I stil med Henriksens undersøgelse omkring unge kvinders overlevelsesstrategier, er brugen af kapital en strategi for kvinderne. Om end ikke en decideret overlevelsesstrategi, så en strategi til at optimere egen positionering, hvilket har betydning for kvindernes færden på Reden og dermed kvindernes livskvalitet.

Informationskapitalen benyttes af flere forskellige kvindetyper, og den afgrænser sig dermed ikke til én specifik type. Det må dog bemærkes, at særligt de ældre kvinder på Reden benytter denne type kapital. Udover alder har også kvindernes problematikker indflydelse på deres brug af kapitalformen. Kigger man på den indsamlede empiri, så står det klart, at ingen af de narkomisbrugende eller prostituerede kvinder har benyttet kapitalformen. Denne tendens kan dog knyttes til det faktum, at kun ganske få af denne kvindetype har benyttet Reden under dataindsamlingen, jf. Kapitel 4.1.

Der kan være flere forklaringer på, hvorfor netop de ældre kvinder gør større brug af den specifikke kapitalform. Først og fremmest er det muligt, at disse kvinder, grundet deres alder, har en langt større kapitalbeholdning end de yngre kvinder. De har – ganske som alle ældre mennesker – gjort sig flere livserfaringer. Derudover befinder de ældre kvinder sig oftere på

Reden, hvorfra de opnår en bredere viden omkring de andre kvinder, hvilket giver dem en bedre - *feel for the game*.

4.2.2. Cigaretter kan dræbe... og være kapital

Det er torsdag på Reden. En ældre kvinde, Alexandra, kommer ind på værestedet, og retter kort efter henvendelse til en af de yngre kvinder ved navn Silje. I data er det følgende hændelsesforløb beskrevet således:

"Alexandra går hen og hvisker noget til Silje, der kort efter forlader Reden og efter fem minutter kommer tilbage med en pakke cigaretter til Alexandra, som "betaler" Silje med to cigaretter og siger: "Du skal jo også have lidt for at løbe"." (Bilag 3, feltnoter: 29)

Forløbet skildrer, hvorledes cigaretter på Reden kan omdannes til en form for kapital, der grundlæggende afspejler en økonomiske ulighed indenfor feltet. Desuagtet en lav økonomisk kapital som fællesnævner for Redens kvinder, så eksisterer der alligevel økonomiske forskelle mellem brugerne. Cigaretter er i høj kurs på Reden, hvor de fleste kvinder ryger, og hermed bliver de automatisk en form for statussymbol. Alexandra benytter her sin økonomiske kapital til at opnå anerkendelse i form af cigaretter.

Ved at betale Silje for at løbe efter cigaretter skaber Alexandra ydermere et gensidigt arbejdsforhold, hvor hun selv fungerer som en form for arbejdsgiver, medens Silje fungerer som form for arbejdstager. På denne måde positionerer Alexandra sig over Silje i den magtstruktur, der er at finde på Reden. Et andet aspekt, der samtidig styrker Alexandras position i dette forhold, er hendes erfaringer indenfor Redens "magtkamp", da hun som ældre kvinde er kommet på Reden i mange år.

Pengeknapheden blandt Redens kvinder medfører ikke blot begrænsninger på en række centrale dele af deres liv såsom bolig og sundhed, den har samtidig også en effekt på deres status på Reden og de mulighedsbetingelser, der knytter sig til deres position blandt de andre kvinder. Dette ses da

Alexandra samme dag har en interaktion med en anden kvinde, Sille, hvor hun igen benytter sin egen økonomiske overlegenhed:

"Alexandra råber til en medarbejder, at Sille gerne vil have resterne af frokosten med. Alexandra siger en smule nedladende med et smil: "Det er fordi, hun er fattig." Sille svarer: "Det er jeg faktisk." Alexandra kigger med en smule afsky på Sille, der spiser en del, og spørger: "Har du ikke fået mad i dag?!" (Bilag 3, feltnoter: 29-30)

Alexandra har her svært ved at skjule, hvordan hun ser sig selv som værende højere placeret end Sille, alene med baggrund i forskelligheden i deres økonomi. Alexandra ser sig selv som bedre stillet, og benytter yderligere sin økonomiske kapital til at forsøge at udstille Silles dårlige økonomiske status.

4.2.3. Humor

I dagligdagen på Reden er det tydeligt, at humor bliver brugt som et led i den sociale interaktion mellem kvinderne og faktisk så meget, at den kan beskrives som værende en kapitalform. Den fremstår dog mere subtilt end de to overstående kapitalformer, hvilket sandsynligvis hænger sammen med det faktum, at den er særligt fremtrædende blandt en bestemt kvindetype - nemlig de stilfærdige, midaldrende kvinder. I data findes der flere eksempler på denne kapitalform fra en bestemt kvinde, Laura:

"Laura siger: "Kæft der er mange mennesker i dag!" da der kommer yderligere to frivillige ind. Merle siger grinende: "Ja, det ender med at vi dør af stress". Merle og Laura joker efterfølgende sammen og virker meget glade for hinandens selskab." (Bilag 3, feltnoter: 29).

Laura, der beskrives som en midaldrende dansk kvinde, benytter her humor som en kapitalform med det mål at skabe en relation til Merle. Senere samme dag ved et brugermøde benytter Laura igen humoren:

"I brugermødet deltager kun Merle, Silke og Anne-Cathrine aktivt mens Laura en enkelt gang joker ved at sige: "Jeg vil kun have mænd her hvis de ser godt ud"." (Bilag 3, feltnoter: 31).

Her forsøger Laura, der ellers har forholdt sig stille under mødet, endnu en gang at gøre sig bemærket for at vinde opmærksomhed og anerkendelse ved at joke. Den strategiske brug af humor som et led i styrkelsen af de sociale relationer pointeres ligeledes, da jeg en dag selv gør et forsøg med brugen af humor under et spil banko:

"Flere gange råbes der "lange tasker!" eller "to tykke damer!" og da jeg råber "Gamle Ole!" udbryder stor latter og anerkendende nik blandt nogle af kvinderne." (Bilag 3, feltnoter: 15).

Kvinderne sender mig anerkendende blikke, og det er tydeligt at mærke, hvordan humoren kan anvendes i det sociale spil på Reden. Bourdieu skildrer netop den sociale kapital som værende både kollektiv og individuel. Den skabes kollektivt, mens det enkelte individ kan gøre brug af den som en ressource. (Bourdieu, 1986:248-249)

4.3. Positionering

Overstående viser, hvordan kvinderne benytter specifikke kapitalformer til at skabe og opretholde magtstrukturelle positioner på Reden. Men også på andre måder bliver det i data klart, hvordan kvinderne benytter forskellige strategier til at forbedre egen position i dét hierarki, der eksisterer på Reden. Men hvilket hierarki er det så, der eksisterer på Reden? Og hvorledes benytter kvinderne deres identitetsforståelse til at positionere sig?

4.3.1. "Hvis de vil tage stoffer og smadre deres liv, så lad dem det"

Netop kvindernes identitetsforståelse spiller en markant rolle i deres positioneringskamp. Den tidligere nævnte brede sammensætning af kvindetyper på Reden har vist sig at have en stor betydning for kvindernes positioneringsstrategier. En af disse strategier beror på kvindernes identificering af både sig selv og andre kvinder. Som da en ældre kvinde ved navn Natasja i en samtale med en medarbejder søger at distancere sig fra misbrugende kvinder:

"Jeg har sgu aldrig været narkoman og det bliver jeg heller aldrig" og "jeg gider ikke gøre på alt det fulde-ævl, det er så træls at høre på." (Bilag 3, feltnoter: 2).

Natasja forsøger her i ganske klare vendinger at adskille sig fra gruppen af misbrugere. En anden kvinde, der også gør dette, er Frida:

"Hun lægger stor distance til narkomaner ved flere gange at sige: "jeg tager altså ikke selv stoffer". Da jeg siger, at det er noget skidt med alle de stoffer i omløb siger Frida: "Må jeg sige min ærlige mening? Det må de sgu selv om. Hvis de vil tage stoffer og smadre deres liv, så lad dem det"."
(Bilag 3, feltnoter: 15)

Natasja og Frida fremhæver begge, hvorledes det for dem er yderst vigtigt at adskille sig fra alkohol- og/eller stofmisbrugere. Det fremstår betydningsfuldt for kvinderne, hvordan de identificerer sig selv, men mindst lige så vigtig virker omverdenens – og dermed alle andre på Reden, inklusive medarbejderes og undertegnede – identificering af, hvad kvinderne er. Og ikke er. Denne pointe kan kobles sammen med Jenkins teoretiske ide om, at identiteter skabes i krydsfeltet mellem indre og ydre identificering, hvorfor det for kvinderne er vigtigt at stadfæste deres identitet udadtil. At den indre og ydre anskuelse ikke altid stemmer overens, ses i det følgende eksempel fra Sofie, der fortæller om sin første kontakt med Reden:

" Så ringede jeg og snakkede med socialrådgiveren der, og så fortalte hun mig om Reden. Så sagde jeg: "Jamen jeg er da slet ikke målgruppen." (Bilag 2: 5).

Adspurgte hvilken målgruppe Sofie mener, Reden har, fortalte hun:

"Jamen det er jo det, der står! Prostituerede og narkomaner, jo. Det er jo det, der står. Der står jo ikke "alle os sårbare", vel?" (Bilag 2: 5).

Sofie forsøger her insisterende at overbevise mig om, at hun aldeles ikke kan identificeres som hverken prostitueret eller narkoman. Endvidere fortæller Sofie med stor overbevisning, at Reden ikke henvender sig til sårbare individer. Dette på trods af KFUKSAs egen beskrivelse af målgruppen som *”Sårbare, udsatte kvinder, der er havnet i en svær livssituation”* (KFUKSA, 2019). For Sofie er det altså betydningsfuldt, om end faktisk forkert, at adskille sig fra den gængse bruger på Reden med en særlig distance til de to ovennævnte kvindetyper.

Faktisk bruger Sofie i en stor del af sit interview information om andre af Redens kvinder til differentiering og dermed identificering. Som her da Sofie fortæller om nogle af de alkoholpåvirkede kvinder:

”Altså, de er jo ikke fulde, ligesom selskabsfulde, ligesom vi andre er til en fest, vel? Det er jo helt, ja...” (Bilag 2: 7).

Mens et andet eksempel er at finde, da Sofie taler om Mathilde – en prostitueret med stofafhængighed:

”Altså, jeg har kun mødt hende to gange. Den der først i september, hun smed tøjet og prøvede BH til sit arbejde, og så her den anden dag. Altså, hun fortæller jo [forvrænget stemme]: ”Jeg har tjent 1600 i dag” eller ”Sidste uge så fik jeg liiiiige 4600” og bla bla bla.” (Bilag 2: 26).

Sofie benytter her flere forskellige sproglige redskaber til at synliggøre, at hun tager stor afstand til Mathilde, bl.a. med sin stemmeforvrængende parodi af Mathilde. Derudover er det ikke til at tage fejl af Sofies afsky for både Mathildes opførsel samt valg af erhverv. Ved indskydelsen af sætningen *”... ligesom vi andre er til fest, vel?”* forsøger hun at fastslå sin identitet som værende i kontrast til Redens andre kvinder. Samtidig søger Sofie ved brugen af spørgeformen *”vel?”* at skabe konsensus mellem hendes og min forståelse af alkoholindtag.

Ovenstående analytiske pointer kan kobles op på Jenkins’ teori omkring identitetsdannelse. Jenkins finder, som nævnt i afsnit 2.1.2, at identitetsskabelse i høj grad bygger på

sammenligninger, og at individers klassificering af andre individer muliggør disse sammenligninger. Det er altså vigtigt for Sofie at klassificere de kvinder, hun ikke ønsker at knyttes til. Sagt på en anden måde: Sofie identificerer sig her i højere grad ud fra hvad hun *ikke* er, end hvad hun *er*.

Det er ikke kun Sofie, der hverken benytter alkohol eller stoffer, som forsøger at distancere sig fra de andre brugere. Et eksempel fra empirien viser, at også kvinder med misbrug benytter sig af identificeringstaktikken:

"Silje brokker sig over en sagsbehandler på kommunen, der ville have hende i afrusning, hvortil kvinden siger: "I ved godt hvor få stoffer, jeg tager i forhold til andre brugere her!" (Bilag 3, feltnoter: 27).

Silje, som her indrømmer, at hun tager stoffer, forsøger at nedtone sin egen afhængighed ved at sammenligne sig med andre kvinder. Hun forsøger at aflede opmærksomheden fra sit problem med stoffer, og på denne måde benytter Silje altså andre kvinders mere omfattende misbrug til at forsvare sit eget. Denne gradbøjning af afhængighed bliver en metode til at fremstå – og dermed blive identificeret – som mindre afhængig. Kvinderne bruger meget energi og tid på at forholde sig til hinanden for på den måde at afgrænse og distancere sig. Som eksemplet med Silje viser, så sker denne konstante stillingtagen og vurdering også indenfor de enkelte grupperinger.

Sofie benytter som tidligere nævnt information som kapital, og i nedenstående afsnit fortæller hun om en kvinde med hvem, hun har en konflikt. Her ses det, at hierarkiet og afstandstagen blandt kvinderne også manifesterer sig i det rent fysiske:

"Den dag må hun så lige have kunnet lide mig, for så ville hun give mig sådan en mint pastil-ting, i sin egen hånd. Og nej tak, det skal jeg ikke have, jeg ved, at hun ikke vasker hænder. Ikke tale om, at jeg skal have noget andre folk har rørt ved. Slet ikke her." (Bilag 2: 13).

Sofie beskriver her, hvorledes der i hendes optik hersker en særlig dårlig hygiejne blandt Redens kvinder, og som led i denne beskrivelse opsætter hun en fysisk barriere mellem sig selv og de andre kvinder. I en form for *os* og *dem* retorik skaber hun to grupperinger af rene og beskidte. Dette harmonerer med undersøgelsen foretaget af Copes, et al. (2008), hvor hustlers adskiller sig fra crackheads ved at identificere kendetegn for derefter at tage kraftig afstand fra disse kendetegn – herunder bl.a. dårlig hygiejne. Ganske som her, hvor Sofie tillægger brugerne på Reden et uhygiejnisk element.

4.3.2. Et fast hierarki?

Overskriften til dette afsnit antyder tvetydigt, at der eksisterer et hierarki på Reden. Findes der på Reden en fast og hierarkisk struktur? Flere gange i data forklarer forskellige medarbejdere om det samme hierarki. Bl.a. Sandra, der under fokusgruppeinterviewet fortæller:

"Sandra nævner, at der er et hierarki blandt kvinderne. Misbrugere af hårde stoffer er øverst, så kommer hashmisbrugerne og nederst alkoholikerne. Narkomaner er mere i kontrol, mere speedede. Alkoholikerne er ude af kontrol, sjuskede, mister kropslige funktioner, mister fornemmelse for alt og fylder rigtig meget i rummet." (Bilag 3, feltnoter: 37).

En anden medarbejder fortæller yderligere under en samtale:

"Adspurg, om hvordan kvinderne har det internt med hinanden, fortæller hun, at der er et helt klart magthierarki på Reden, med alkoholikere nederst og narkomaner/prostituerede øverst." (Bilag 3, feltnoter: 20).

På baggrund af medarbejdernes udtalelser samt de ovennævnte analytiske klarlægninger er det relevant at analysere data for at undersøge, hvorvidt der på Reden overhovedet eksisterer en hierarkisk struktur. Med afsæt i kvindetyperne vil første skridt være at afprøve medarbejdernes tese om, at stofmisbrugere og prostituerede placerer sig øverst i et hierarki. Her er det i høj grad relevant at kigge på kvindernes non-verbale strategier, for som Sandra tilføjer:

"Hierarkiet ses ved blikke, fornemmes ved interaktioner." (Bilag 3, feltnoter: 37).

Ved at dykke ned i data kan man finde flere tilfælde på dette. Et af disse eksempler findes, da en stofmisbrugende prostitueret Astrid en dag indfinder sig på Reden:

"Astrid er meget snakkende og meget højlydt. Er bruger af stoffer samt prostitueret. Sidder ikke ned mens jeg observerer, men enten står eller går rundt og fremstår meget dominerende – både fysisk og psykisk. Astrid fylder meget, kræver meget opmærksomhed. [...] Astrid har en samtale med en medarbejder omkring hendes livsvilkår med bl.a. stoffer, dårlig økonomi og erhverv som prostitueret og ignorerer tydeligt at Klara deltager i denne diskussion. Taler i tlf. På medhør, siger "lov mig at du har noget klar til mig når jeg kommer" midt i Redens opholdsrum/stue blandt både andre brugere og personale." (Bilag 3, feltnoter: 3).

Astrid er højtsnakkende, og hun er endvidere ikke skamfuld eller flov over at snakke højt om sit aktive misbrug eller sit erhverv som prostitueret. Episoden styrker medarbejdernes fortællinger om et hierarki, hvor Astrid i en magtstrukturel forstand befinder sig øverst. Det er åbenbart, at Astrid virker dominerende i sin fysiske fremtoning blandt de andre kvinder. Bourdieu beskriver menneskets krop med en kropslig Hexis, der ikke blot kendetegner kroppens egentlige fysiske form, men også måden at føre den frem på. (Bourdieu, 1998/2017: 126/127). Selve Astrids kropslige sprog indtager en dominerende plads i det sociale rum, hun sætter sig ikke ned og går højlydt og voldsomt omkring. En anden dag observeres Thea, som under hendes korte besøg beskrives således:

"Kommer meget højtsnakkende ind og fylder meget. Spiser stående lidt mad, men skynder sig hurtigt ud igen. Når at fortælle en masse ting til personale omkring problemer på de ca. fem minutter, hun er på Reden. Hun fortæller: "Der sker sku altid noget, ik'? Jeg er ikke engang faldet i stofferne, jeg ryger kun hash. Men mit liv er alligevel noget rod, så nu begynder jeg at tage hårde stoffer igen". Nadia og Mie er nu helt stille, og observerer blot Thea, mens hun er der. De virker anspændte og uafslappede, og søger fysisk væk fra spisebordet." (Bilag 3, feltnoter: 19).

I eksemplet med Thea bliver det ligeledes tydeligt, hvordan en bestemt type kvinde kan dominere rummet, så snart hun træder ind. Trods den korte tid kvinden bruger på Reden, formår hun at fange min opmærksomhed mere end nogen af de andre kvinder. Derudover bør hendes non-verbale adfærd tillægges en særlig vægt. Kvinden sidder på intet tidspunkt ned, men står og går derimod rundt i lokalet. Denne form for kontant tilstedeværelse slår kvindens dominans fast, da hendes øjenhøjde – fysisk – ofte befinder sig over de andre, siddende kvinders.

Kvinderne i eksemplerne indtager altså den højeste position, og de er med stor tydelighed bevidste og komfortable med denne status. De er trygge ved, at ingen af de andre kvinder har i sinde at udfordre deres udtalelser. Astrid ignorerer tydeligt, at en anden kvinde forsøger at deltage i samtalen. Og det står da også klart, at de andre kvinder er bevidste om Thea og Astrids sociale magt. Under kvindernes færden på Reden sidder de andre kvinder i stilhed. Hele denne latente magtdemonstration kan tilskrives de indlejrede dominansforhold, der er skildret i overstående analyse. Kvindernes fysiske reaktioner styrkes af Bourdieus ide om, at dominansforholdene er indlejret dybt inde i deres tankemønstre og kropslige væremåde, der sætter sig i kroppen og demonstrerer de sociale indbyrdes forhold. Sofie og Anna fortæller også, at særligt denne type kvinder kan være svære at omgås:

"Og så Mathilde, så råbte hun, at "jeg kunne kraftedeme da bare kigge den anden vej." (Bilag 2: 7).

Om samme kvinde siger hun:

"Mathilde hun var her en time her den anden dag, det var godt nok meget, synes jeg. Fordi hun snakkede hele tiden. Om alt muligt. Og der overvejede jeg da at gå [...]" (Bilag 2: 8).

Anna stemmer i ved at fortælle i mere generelle vendinger:

"Jeg synes stofmisbrugerne. Det er den kvindegruppe, der fylder mest her i huset." (Bilag 1: 11).

Anna og Sofies beretninger sætter altså hierarkiet på spidsen, og de tegner et billede af et værested, hvor særligt én kvindetype virker til at fylde mere end de andre. Episoden hvor Sofie sættes på plads af Mathilde viser, at da Mathilde konfronteres med en form for adfærd, så er hendes reaktion ikke at ændre denne, men derimod at forsvare den gennem verbal dominans.

Et andet eksempel, der viser stofmisbrugernes tendenser til dominerende adfærd, er at finde, da Liv befinder sig på Reden:

"Kvinden er meget flot klædt på, går tydeligvis meget op i mode. Liv snakker højt i telefon midt ved bordet. Virker meget selvsikker og dominant. Liv fortæller lidt om at hun nogle gange bruger stoffer." (Bilag 3, feltnoter: 10).

Liv udviser ikke på samme måde dominans som Astrid og Thea, men udtrykker den på anden vis:

"Liv taler meget hårdt til Isabella, og udspørger hende om ting som fx bolig og psykisk sygdom. Siger på et tidspunkt: "HALLOOOO", da Isabella zoner ud og ikke svarer. Isabella svarer meget stille og lavmælt på spørgsmålene. Liv fortæller om brug af stoffer og egen erfaring med psykisk sygdom. Virker meget dominerende, men også nysgerrig. Giver Isabella gode råd, som fx: "Bare tag det roligt. Det nytter ikke noget at te sig". Olivia taler først, når Liv snakker til hende. Hun roser Liv og giver hende flere gange ret. Olivia virker meget anspændt. [...] Liv fremstår igen meget dominerende. Går meget rundt i rummet, snakker højt i telefon [...]" (Bilag 3, feltnoter: 11).

Udover at bruge samme fysiske dominans som Astrid og Thea, så benytter Liv sig i højere grad af sin overlegne verbale interaktion. Igennem rådgivning belærer Liv de andre kvinder, og hun opnår herigennem et tale/lytte forhold, hvori hun befinder sig øverst som rådgiveren, der osrer af erfaring og selvsikkerhed. På den måde positionerer hun sig sprogligt, og de andre kvinder er meget tydeligt bevidste om Livs position, tydeliggjort gennem henholdsvis stilhed og ros.

Dette eksempel viser, at der for stofmisbrugerne findes forskellige metoder til at placere sig højt i magtstrukturen. Der anvendes både en fysisk og også en mere subtil overlegenhed, mens der

omvendt også bruges direkte verbal involvering af de andre kvinder i magtpositioneringen. Fælles for begge strategier er, at de tager udgangspunkt i en fælles forståelsesramme, som kvinderne mere eller mindre handler ureflekteret ud fra. Bourdieu beskriver hvorledes;

”Eftersom den personlige autoritet ikke understøttes af en officielt kundgjort og institutionelt garanteret fuldmagt, kan den kun sikre sin varige beståen i kraft af handlinger, som i praksis bestyrker den på grund af deres overensstemmelse med de værdier, der anerkendes af gruppen”
(Bourdieu, 1980/2018: 346)

Da ”dominansforholdene” på Reden hverken er konstitueret eller legitimeret af en etableret orden eller institution, men derimod er opstået indenfor feltet, så må de dominerende arbejde mod at sikre sig en vedvarende dominans. Kvinderne må altså personligt producere og reproducere de dominansbetingelser, der fordrer deres plads i hierarkiet. Og måske netop på baggrund af denne konstante usikkerhed virker kvindernes bestræbelser på at fastholde deres plads meget direkte og voldsomme.

4.3.3. En svingende magtbalance

Som det tidligere er slået fast, udgør stofmisbrugere og/eller prostituerede langt den mindste andel af brugergruppen. Derfor er det relevant at undersøge, hvorledes magtstrukturen udvikler sig uden disse kvindetyper tilstedeværelse. For at undersøge dette udvælges nu flere forskellige scenarier, hvor kvinderne – verbalt og non-verbalt – interagerer med hinanden i ganske mundane situationer; tøjuddeling og bankospil.

Det første eksempel er en tøjuddeling, hvor kvinderne én gang månedligt får muligheden for at vælge noget af Redens genbrugstøj. Tøjudleveringen foregår ved, at tøjstativer sættes midt i rummet, hvorefter kvinderne får muligheden for selv at kigge og udvælge. Det første eksempel foregår med deltagelse af Astrid, to yngre kvinder, Alberte og Nora, samt de ældre kvinder Freja, Alma og Klara:

"Astrid dominerer og kan høres snakke og kommenterer hele tiden. Forsøger at få Nora til at give hende et par sko, som Nora fik fat i først (siger bl.a. "hvad størrelse er de? Ved du om du kan passe den størrelse?", osv.) Forsøger tydeligt at bruge position til at få det tøj og de sko, hun gerne vil have. Astrid siger flere gange ting som "Uh, den vil jeg have!". Hamstrer en del tøj og sko. Får mange kommentarer fra både personale og andre brugere, som fx "ej, den her er lige dig." Astrid prøver tøjet midt i opholdsrummet og proklamerer højlydt, at hun tager sit tøj af [...]." (Bilag 3, feltnoter: 4).

Astrid er den første, som er henne ved stativet, og ingen af de ældre kvinder nærmer sig, før de andre kvinder er færdige. Derudover bliver det tydeligt, at Astrid på alle måder dominerer situationen. Hun tager, hvad hun vil have og proklamerer højlydt, hvad hun ønsker, hvilket resulterer i en stor andel af det tilgængelige tøj og sko. Herudover afklæder Astrid sig midt i lokalet, og benytter hermed sin krop til at tiltrække opmærksomhed. På samme måde som kvinderne i Henriksens undersøgelse benytter Astrid sig her af sin feminine fremtoning som et led i sin positionering:

"Her narrative even suggests situated positioning within a hyperfeminine script, the mirror image of hypermasculinity, where beauty and heterosexual desirability are emphasized in "super-girly" performances." (Henriksens, 2017: 334).

Astrid ser på denne måde sin krop som en form for værktøj, sandsynligvis foranlediget af sine erfaringer med prostitutionsmiljøet. Tøjdelingen afslører også hvorledes, kvinderne forsøger at behage Astrid:

"Nora har på et tidspunkt fat i noget tøj som Astrid tydeligt gerne vil have. Nora giver hende ikke tøjet, men fremstår nærmest undskyldende og meget beklemt ved at beholde det. Komplimenterer Astrid en del, vil meget tydeligt ikke være uvenner med hende." (Bilag 3, feltnoter: 5).

Trods, at hun beholder tøjet, fremstår Nora meget ukomfortabel med at trodse Astrid. Dette viser, hvorledes Astrid har Reden i sin hule hånd, når hun er til stede, og hvordan de andre kvinder

forholder sig ydmyge, stille og behagende. Ingen af de andre kvinder ønsker at befinde sig på Astrids dårlige side. Tajfel og Turners ideer om gruppekonstellationer kan bruges til at belyse denne situation nærmere. Kvinderne tilhører forskellige grupper på Reden, og Astrids befinder sig her i overgruppen, da hun besidder større magt og en højere position i hierarkiet. De andre kvinder befinder sig altså i dominerede grupper, undergrupper, der dette til trods forholder sig positivt stemte overfor den dominerende gruppe – bl.a. ved flere gange at rose Astrid.

Men hvordan forholder Redens kvinder sig i en tilsvarende situation uden individer fra denne overgruppe? Følgende eksempel stammer fra en tøjuddeling, hvor kun ældre kvinder samt en enkelt beruset kvinde, Karina, deltager:

"Karina starter med at kigge på tøjet, men da Merle, Alexandra, Anne-Cathrine og Silke kommer ind og begynder at kigge, trækker Karina sig helt ud af rummet." (Bilag 3, feltnoter: 32)

Her er det tydeligt, at Karina hurtigt trækker sig væk fra tøjstativet, da de andre kvinder kommer, men da de andre øjensynligt er færdige ved stativet sker følgende:

"Da der nu er tomt ved stativet kommer Karina tilbage og kigger på tøjet. Merle kommer tilbage, og tager straks en trøje, som Karina står og kigger på. Karina slipper den med det samme, og spørger Merle om råds til en anden trøje." (Bilag 3, feltnoter: 32).

Kvindernes magtstruktur er nu ændret, og de ædru ældre kvinder befinder sig i en ny overgruppe, mens den alkoholpåvirkede Karina udgør en del af den dominerede undergruppe. Magtbalancen er altså omskiftelig, og kvindesammensætningen er bestemmende for hvilket hierarki, der eksisterer på Reden den pågældende dag. Et andet eksempel, som understreger den omskiftelige magtstruktur, er, da der under et bankospil befinder sig en ny sammensætning af kvinder. Særligt en bestemt nationalitet er repræsenteret, mens der omvendt er få psykisk syge er til stede. Allerede inden spillets begyndelse fremhæves dagens magtstruktur:

”Lily – stambruger – tager bankoplader først, gennemgår dem meget langsomt og udvælger sine plader før de andre får lov at vælge. Alle andre virker til at acceptere dette.” (Bilag 3, feltnoter: 14).

En lille ting som valg af bankoplader eksemplificerer, hvorledes Lily, som er stambruger og i øvrigt er en del af den dominerende udenlandske nationalitet, befinder sig øverst i overgruppen. De etnisk danske kvinder samt de psykisk syge befinder sig i undergrupperne. Dette tydeliggøres, da en ældre danske kvinde, Rosa, udbryder til Lily:

””Ja, det er din skyld! Fordi du ikke gider snakke med mig”. Lily undskylder, og der opstår kortvarigt en trykket stemning blandt hele bordet, men Lily ryster det hurtigt af sig. Rosa sætter sig udenfor og væk fra bordet.” (Bilag 3, feltnoter: 14).

Rosa virker i pågældende situation ikke til at anerkende Lily som en del af overgruppen, men det ses klart, at Rosa ender som taber i det sociale spil. Rosa sætter sig væk fra bordet, men ingen – hverken brugere eller medarbejdere – følger efter hende. Det illustreres altså, hvordan Rosa er positioneret under en større overgruppe. Kvinderne spiller banko, men med Bourdieus ord deltager de også i et mere ubevidst spil – *Illusio*. Magten over feltet er et spil, der altid er i gang. Et spil hvor kvinderne sætter deres kapitalformer på højkant for at opnå vinding. Selvom kvinderne ofte indtræder i spillet ubevidst, så kan resultatet have stor betydning for deres sociale position i hierarkiet. Også Naja, en ung, psykisk sårbar kvinde, deltager i begge spil:

”Naja kommer med små, stilfærdige kommentarer, som hun kigger på mig eller en medarbejder for at få bekræftelse i, mens hun smågriner for sig selv. Hun er tydeligt mindre komfortabel med at være højlydt blandt nogle af de andre kvinder.” (Bilag 3, feltnoter: 15).

Najas stilfærdige adfærd viser, at hun befinder sig langt nede i den magtstrukturelle positionering, da hun tydeligt er mere komfortabel blandt undertegnede og medarbejderne, mens hun virker mindre komfortabel blandt de andre kvinder. Denne observation stemmer overens med medarbejderen Sandras fortælling om hierarkiet:

"Psykisk syge har svært ved at rumme for mange mennesker/konflikter. Trækker sig hurtigt." (Bilag 3, feltnoter: 37).

Også en anden meget psykisk sårbar kvinde Celina illustrerer dette. Hun fremstår usoigneret og beskidt, og de andre kvinder reagerer non-verbalt på hendes tilstedeværelse:

"Celina kommer ud af badet. Hun sætter sig for sig selv, væk fra de andre kvinder. Hun fremstår meget træt og sukker ofte højlydt. Kvinden spiser og drikker meget af det der står på bordet.

Merle og Silke sidder ved et lille bord sammen. Laura tager stol fra bordet hvor Celina sidder og trækker den over til det andet bord." (Bilag 3, feltnoter: 28).

Da Laura tager stolen fra Celinas bord og rykker over til de andre, viser hun, hvorledes hun gerne vil undgå at sammenkobles med Celina. Dette kan forklares ud fra Bourdieus ideer om forskellige hexis, men det kan også forklares gennem en identitetsteoretisk tilgang, hvor Laura ikke ønsker at identificeres i tilknytning med Celina. Da jeg forlader Reden på den pågældende dag, gør jeg følgende notat i dataindsamlingen:

"Da jeg tager fra Reden, ser jeg Celina sidde på trappen foran Reden og ryge alene. Celina virker meget indelukket, asocial og træt og anerkender mig ikke, da jeg smilende går forbi hende." (Bilag 3, feltnoter: 33).

Celina har her fysisk trukket sig fuldstændigt fra fællesskabet, og hendes adfærd kan her pege i retning af, at hun er så bevidst om sin egen position, at det er lettere at trække sig helt. Dog kan dette også være et udtryk for, at Celina ikke får den fornødne plads og ro på Reden – og derfor ser trappesatsen som et større frirum end stuen med de andre kvinder. Denne tese stemmer godt overens med Sandras påstand om, at psykisk sårbare kvinder ikke magter mennesker. Men stemmer tesen også overens med påstanden om, at der også eksisterer konflikter på Reden, som de forsøger at flygte fra? Et eksempel herpå kan være en konflikt mellem to kvinder – Rosa og Andrea. Andrea er – om end mindre fysisk åbenlyst – psykisk sårbar, mens Rosa er en ældre kvinde uden psykiske problemer:

"Rosa kommenterer hurtigt på Andreas tøj: "jeg vil sige, uden at fornærme dig, så er du meget pænere i kjole end i shorts. Man skal jo tænke på sin alder. Jeg går i hvert fald ikke i sådan noget tøj, der viser mine ben."

[...] Andrea virker ikke synligt påvirket af kommentarerne, men det viser sig senere at Andrea er blevet så ked af det, at hun vælger at forlade Reden." (Bilag 3, feltnoter: 13).

Rosa benytter her sit sprog til at positionere sig over Andrea, og hun afstår ikke fra at kommentere på både Andreas tøjvalg, alder og udseende. Med kommentaren antyder Rosa altså, at Andrea er klædt upassende for sin alder, og i stedet for at svare igen eller bede Rosa om at stoppe, vælger Andrea blot at erkende nederlag og forlade stedet. Rosa efterlades som sejrherre af interaktionen, og påviser herved sin gruppe af ikke-psykisk sårbare som værende overgruppe i forhold til gruppen af psykisk sårbare.

I overensstemmelse med Tajfel & Turners (1979) teori illustreres det her, hvorledes Rosas position er afhængig af den sociale arena, hun handler indenfor. I eksemplet med Lily befinder Rosa sig i en social undergruppe, mens hun i sin interaktion med Andrea befinder sig i en overgruppe af ikke-psykisk sårbare. Rosas position er altså vekslende alt efter den sociale kontekst.

Det kan have en kraftig negativ påvirkning på stemningen, når kvinderne har løbende interne konflikter, der ofte bunder i eller bruges til den konstante kamp om positionering på Reden. Den højeste position i felten opnår mere taletid, flere goder som eksempelvis det bedste tøj og dermed det frieste rum. Med andre ord: Dét, der er på spil, er magten over frirummet.

4.4. Hvad med medarbejderne?

Og ganske i forlængelse af ovenstående pointe er det interessant at undersøge, hvorvidt medarbejderne spiller en rolle i kvindernes positioneringsstrategier. Medarbejderen Sandra fortæller:

"[...] at det ofte opleves, at kvinderne "kæmper" om at få medarbejderes opmærksomhed/omsorg. Søger dem meget, vil gerne have alenetid, snakker om de andre kvinder til medarbejderne." (Bilag 3, feltnoter: 37).

Det kan her virke som om, at medarbejderne kan bruges som brikker i kampen om feltet. I data findes eksempler på, at kvinderne formår at gøre sig bemærkede i medarbejdernes øjne – både positivt og negativt – hvilket kan bidrage til at medarbejderne spiller en rolle i kvindernes interne magtkamp. Først og fremmest kan man inddrage et eksemplet med brugeren Astrid:

"Anden bruger siger: "sikke nogle flotte negle" får næsten ingen reaktion fra Astrid, men da en medarbejder siger: "det er virkelig en god hårfarve til dig" får det Astrid til at live op i ansigtet. Tydeligt, at hun anser personalets meninger for mere valide og anerkendende." (Bilag 3, feltnoter: 3).

Astrid vægter tydeligt medarbejdernes ros højere end ros fra andre brugere. Men sammenspillet mellem brugerne og medarbejderne forekommer mere komplekst, da bestemte kvinder bedre formår at fange medarbejdernes opmærksomhed, hvilket ses senere på dagen under tøjudlevering:

"En medarbejder fortæller til Astrid: "den her tog jeg ned fra loftet fordi den er lige dig!" om et stykke tøj." (Bilag 3, feltnoter: 4)

Også Liv formår at fange opmærksomheden, og hun holder medarbejderne beskæftiget under hele sit besøg:

"[...] kræver mange ting fra personalet (poser, dip, trusseindlæg, chips) og har formået at have alle medarbejdere/frivillige – inklusive mig – i gang med at finde forskellige ting." (Bilag 3, feltnoter: 11).

En konklusion af, at der her er tale om klar favorisering af en bestemt brugertype, vil ikke synes korrekt. Dog kan det hævdes, at medarbejderne ubevidst har tillagt kvinderne dén plads i Redens hierarki, som også brugerne har. Eftersom Astrid og Liv indtager og fanger alt opmærksomhed på Reden, så forekommer det svært at undgå at lægge særligt mærke til dem, når de er til stede. Et andet eksempel fra data findes, da en stambruger, Josefine, en dag hjælper personalet med praktiske gøremål:

”Josefine virker generelt meget tilpas på Reden, hvor hun med stor tydelighed kender til de forskellige procedurer og rutiner, og udviser også stolthed, når personalet anerkender hende for hjælpen.” (Bilag 3, feltnoter: 22).

Josefine benytter her sin erfaring som et led i den sociale kapital, hvor målet er at modtage medarbejdernes ros og anerkendelse. Forholdet til medarbejderne er dog tvetydigt, idet der også forekommer små subtile magtkampe mellem kvinderne og medarbejderne. Som her hvor Alexandra forsøger at få medarbejderne til at ordne forskellige ting for sig:

”Da hun sætter sig over til bordet kaster hun en trøje over på en sofa, fordi hun ikke vil have den. En medarbejder kommenterer dette, og Alexandra griner en smule, men rejser sig og hænger den på stativet igen.” (Bilag 3, feltnoter: 32).

Alexandra mislykkedes i sit forsøg, og medarbejderne vinder denne lille magtkamp. Et andet eksempel på en kvinde, der udfordrer personalet, er Sofie:

”[...] men jeg har virkelig også oplevet nogle ting hernede som jeg har været ked af. Og jeg har faktisk skrevet det op, fordi, at det var planen at jeg ville skrive til [leder], fordi der var virkelig nogle ting, skal jeg hilse og sige [finder papir med noter frem].” (Bilag 2: 18).

Citatet viser, hvorledes Sofie benytter sin ”status” som bruger til at udfordre medarbejderne i magtbalancen. Hendes udtalelse kan hermed ses som en magtdemonstration, hvori det gøres klart, at selvom hun befinder sig under medarbejderne i magtbalancen, er hun ikke bange for at

udfordre denne. Og da jeg spørger Sofie om, hvorvidt hun nogle gange oplever, at det kan være svært at få tid med en medarbejder på Reden, svarer hun kækt:

"Ja! Ja nogen gange så er de meget optagede af, om de nu har deres strikkesøj med." (Bilag 2: 30).

Sofie fortæller endvidere om en episode, hvor der kun var vikarpersonale til stede under et brugermøde:

"For det første så tænkte jeg: "Hvad fanden... De har jo ikke noget at sige alligevel"." (Bilag 2: 36).

Sofie nedgraderer herved vikarpersonalet og antyder, at de befinder sig for lavt i medarbejderhierarkiet til at have indflydelse. Igen synes Sofie at udfordre medarbejdernes autoritet, og hendes identificering af vikargruppen som en undergruppe i forhold til det faste personale kan ydermere bidrage til, at reglerne bliver en mere flydende størrelse. Dette vil være problematisk, da medarbejderen Ina fortæller:

"Forudsigeligheden og klare regler kan være godt for kvinderne." (Bilag 3, feltnoter: 38).

Sofie sætter spørgsmålstejn ved personalets tilgang til kvinder som Astrid, Thea og Liv, der alle befinder sig i den dominerende gruppe:

"Jeg synes faktisk, og det er jeg lidt ked af at sige, men jeg synes faktisk, at der er noget af personalet, der behandler dem som rådne æg, altså der bliver slidsket, for at de ikke skal bryde ud. Det er måske en strategi, i don't know. Men det har jeg oplevet, men så har jeg bare tænkt: "Hold da op"." (Bilag 2: 25).

Og selvom Sofies måde at fortælle dette på kan fremstå hård, så findes der i data et eksempel på, hvad Sofie muligvis mener med dette. En medarbejder fortæller mig:

"Jeg har lige sagt til de frivillige, at man ikke skal lægge sig ud med Thea. Hun vil alligevel ikke modtage det godt, og vil nok altid mene, at hun har ret, ikke? Man kan jo ikke sige noget til hende, hun har sin egen klare holdning". (Bilag 3, feltnoter: 19).

Om end dette nødtigt kan betegnes som "slidsken", så er det ikke svært at få øje på, at Sofie muligvis har en pointe, når hun beskriver hvordan personalet forsøger at stryge disse kvinder med hårene. Dette betyder dog hverken, at kvinderne har carte blanche til at handle, som de vil eller opnår en vis særbehandling fra medarbejderne. Dette kan lige så vel være udtryk for en medarbejder, der gennem erfaring har tilpasset sin tilgang til de forskellige kvindetyper. Det problematiske ved dette er tværtimod, hvis andre brugere får indtrykket af, at det netop er således, det forholder sig. Og Sofie virker da heller ikke altid lige opsat på at konfrontere medarbejderne for meget, for som hun selv udtrykker det:

"Jeg skal ikke skide i egen Rede, forstår du?" (Bilag 2: 19).

5. Frirummet

5.1. Eksisterer frirummet?

Først og fremmest må det diskuteres, hvorvidt der overhovedet *eksisterer* et frirum på Reden. På den ene side kan det være ganske sandsynligt, at et frirum eksisterer, da Reden ikke arbejder ud fra forandringskrav til kvinderne. Der findes derfor intet mål eller krav om ændring af deres livssituationer. Hermed kan Reden symbolisere en pause for kvinderne, der ikke mødes med de samme krav og ønsker, som de ofte støder på i velfærdssystemet. De opnår dermed et frirum. På den anden side kan selvsamme pointe ses som en forklaring på, at frirummet ikke har eksistens på Reden. Kvinderne kan benytte de samme strategier, som de benytter i miljøer uden for værestedets rammer, og dermed opnår kvinderne ikke et hvil og pause fra deres liv.

I Redens hierarki eksisterer der en magtstruktur, hvor specifikke grupper bestemmer slagets gang, og hvor særligt gruppen af prostituerede og stofmisbruger formår at udgøre den dominerende gruppe. I Bourdieus ord fremhæver der en form for symbolsk vold, hvor *“De dominerede tager nogle kategorier i anvendelse, der er konstrueret ud fra de dominerendes synspunkt på dominansforholdene, og får således disse kategorier til at fremtræde som værende naturlige.”* (Bourdieu, 1998/2017: 55). En gruppe kvinder bestemmer altså, hvordan den sociale orden skal være på Reden, hvilket ikke efterlader meget frirum til andre.

Som analysen viser, så har flere af kvinderne svært ved at bryde denne orden, idet de selv udspringer fra samme habitus. De tilslutter sig hierarkiet, fordi de i høj grad deler samme livserfaringer som de andre socialt udsatte:

“Den dominerede tilslutter sig dominansen, når de skemaer, den dominerede sætter i værk for at opfatte og vurdere sig selv [...] er resultat af inkorporeringen af de således naturaliserede klassificeringer, den dominerede som socialt væsen selv er resultat af.” (Bourdieu, 1998/2017 :56)

Man kan dog rette en kritik mod Bourdieu omhandlende hans fokus på en streng strukturalisme, hvor der ikke levnes meget rum til, at mennesket kan være et handlende og mere reflekteret

individ. Bourdieu efterlader hermed ikke meget plads til opbrud i den herskende magtstruktur (Järvinen, 2013:382-383). Hvilket også afspejles i, at visse kvinder faktisk forsøger at udfordre den nuværende magtstruktur, mens de samtidig forholder sig reflekteret over deres egen rolle på Reden.

5.2. Er frirummet tilgængeligt?

Til afklaring bør det diskuteres, hvorvidt frirummet er *tilgængeligt*, og her bliver særligt Redens målgruppe interessant at diskutere. Som berørt i analysen findes der flere definitioner af Redens målgruppe, og mens den ene af disse favner bredt blandt udsatte kvinder i svære livssituationer, målretter den anden sig mere konkret mod prostituerede og misbrugere. Denne flyvske definition af målgruppen afspejler sig i den undersøgte Redes brugergruppe, der dog primært består af ældre samt psykisk sårbare kvinder.

Dette kan altså være et billede på et værested i forandring. Det kan også påvise et billede af et værested, hvor brugergruppen og målgruppen er to forskellige størrelser. Og netop disse to billeder kan have betydning for værestedet. For det kan diskuteres, hvorvidt brugergruppen i sig selv bringer frirummet ud af balance. For såfremt brugergruppen differentierer sig fra målgruppen, kan det betyde, at de kvinder, der befinder sig i målgruppen, vil afstå fra at benytte tilbuddet. Bliver brugergruppen altså for "velfungerende", vil dette måske afholde nogle af de mere udsatte kvinder fra at komme, og frirummet vil dermed være uaktuelt for disse kvinder. Et godt eksempel på dette er igen eksemplet med Celina:

"Da jeg tager fra Reden, ser jeg Celina sidde på trappen foran Reden og ryge alene. Celina virker meget indelukket, asocial og træt og anerkender mig ikke, da jeg smilende går forbi hende." (Bilag 3, feltnoter: 33).

Celina er et billede på, hvad konsekvensen kan være af, at brugergruppen og målgruppen rykker sig længere og længere fra hinanden. For hvor er Celinas frirum, når hun ender på trappesatsen frem for på værestedet?

5.3. Er frirummet i fare?

Slutteligt må det altså diskuteres, hvorvidt frirummet er *i fare*.

Kvindernes brug af kapital giver dem mulighed for at positionere sig i et internt magthierarki, og netop dette medvirker til en diskussion af, om kvindernes brug af kapitaler bringer frirummet i fare. For ved at benytte forskellige kapitalformer sættes det på spidsen, at der er noget på spil. At der findes noget at kæmpe for. På denne måde kan Reden for kvinderne blive et sted, hvor de opnår dét, de måske mangler i det normative samfund: Magt og anerkendelse.

Hvilket kan medføre to ting: For det første mister kvinderne begrebet om, hvorfor de kommer på Reden, og de får dermed ikke det optimale ud af den pause fra deres liv. For det andet oplever kvinderne en intern kamp, der kan påføre dem øget stress og som kan medføre flere konflikter end det løser.

Udover brugen af kapitalformer bør også kvindernes positioneringer diskuteres i forbindelse med frirummet. For som analysen viser, findes der ikke et statisk magthierarki. Dette bevirker, at de forskellige kvindesammensætninger i høj grad har indflydelse på kvindernes positioner, og mens en kvinde den ene dag kan befinde sig øverst i hierarkiet, kan hun kort efter finde sig selv nederst. Derudover udgør kvindernes udfordring af medarbejdernes position på Reden endnu en dimension til kvindernes søgen efter magt og anerkendelse.

Dette betyder, at kvindernes sociale identiteter ofte sættes på spidsen, og de skal ofte være parate til at afkode et nyt magthierarki på ganske kort tid. Dette konstante krav om, at kvinderne aflæser og placerer sig i omskiftelige magtstrukturer, kan ses som en stressfaktor for kvinderne, der skal være i konstant parathed til at regulere i deres position. Kvinderne skal altså identificere de andre kvinder, men skal også samtidig identificere hvilken gruppe, deres egen sociale identitet tilhører, og hvor i hierarkiet denne gruppe befinder sig.

Hertil hører diskussionen om, hvorvidt medarbejderpositionen for kvinderne symboliserer øget magt, eftersom medarbejderne udgør regel- og grænsesætterne og dermed er et symbol for systemet.

Hvorvidt en modifikation af mål- og brugergruppen, og dermed kvindesammensætningen, vil kunne gavne kvindernes udbytte af Reden og Redens frirum, kræver en separat undersøgelse med sine helt egne metodiske valg. Reden er på mange måder overbelastet – ikke i antal, men i udsatte kvindetyper. Og dét er en problemstilling værd at undersøge.

6. Konklusion

Tid, tålmodighed og nysgerrighed. Dette er blot nogle af de ting, det har krævet at udfærdige dette speciale. For Redens målgruppe er svær. Den er uforudsigelig og udsat. Og af selvsamme årsager er den spændende, vigtig og en undersøgelse værdig.

Reden som anonymt rådgivnings- og værested har en tvetydig målgruppe, der kan være svær at identificere til fulde, men som alligevel må beskrives som udsat, kaotisk og sårbar. En gruppe af kvinder, der har brug for en pause. Et helle. Et frirum. Og netop dette har affødt den problemformulering, som hele dette speciale er bygget op omkring:

Hvilken betydning har identitetsskabelse og -forståelse samt interaktion imellem brugere og personale samt brugerne imellem på Reden, og har disse konsekvenser for Reden som et frirum?

Til at besvare dette har undersøgelsen benyttet sig af forskellige metodiske valg. Først og fremmest er det valgt, at undersøgelsen skulle bygge på en eksplorativ tilgang. Som et supplement har der dog også været brug af en teoretisk ramme – social identity theory – der har givet specialet den fornødne retning.

Igennem både fokusgruppeinterview af medarbejderne, semi-strukturerede interviews af to kvinder samt etnografisk arbejde har specialet budt på mange metodiske refleksioner, herunder særligt refleksionen omkring min adgang til feltet, der er sket igennem både praktikophold og studieansættelse, mens også etiske refleksioner, herunder særligt overvejelser omkring at foretage undersøgelsen på et anonymt værested.

Med afsæt i den indsamlede data er der foretaget en analyse med inddragelse af både social identity theory og Bourdieus teori om kapitalformer.

Analysen peger i retning af en brugergruppe, der består primært af midaldrende og ældre kvinder. Derudover benyttes Reden også af hjemløse kvinder, psykisk sårbare kvinder, alkoholmisbrugende kvinder, mens kun enkelte unge kvinder og prostituerede og/eller stofmisbrugende kvinder har gjort brug af Reden under dataindsamlingen.

Ydermere peger data på, at kvinderne benytter sig af forskellige kapitalformer, herunder information, betaling med cigaretter og humor. Særligt informationen som kapitalform har vist sig værdifuld for kvinderne, der benytter kapitalen til at opnå anerkendelse og herigennem positionerer sig i feltet. Og netop positionering har vist sig vigtig på Reden. Igennem både verbal og non-verbal interaktion gør kvinderne brug af deres status og position til at skabe sig en plads i magtstrukturen på Reden. Dette har særligt vist sig igennem situationer, hvor der konkret har været noget på spil – dette være sig tøjudlevering eller bankospil.

Slutteligt har data antydnet, at kvinderne også søger at benytte medarbejderne i denne positionering, herunder ved bl.a. at få medarbejderne til at udføre konkrete handlinger til fordel for sig eller ved at forsøge at positionere sig over medarbejderne ved eksempelvis at tale i udfordrende vendinger om dem.

En diskussion af ovenstående analytiske fund viser, at frirummet både kan diskuteres i forhold til eksistens, tilgængelighed og endeligt hvorvidt frirummet er i fare.

Diskussionen peger i retning af, at frirummet må siges at være i fare, da kvindernes interaktion og identitetsskabelse- og forståelse skaber et stressende miljø, hvori kvinderne ikke finder dét pusterum fra deres liv, som håbet. Der er, så at sige, altid noget på spil for kvinderne, noget at opnå, og netop dette faktum gør, at kvinderne ikke kan udnytte frirummet til fulde.

Redens mål- og brugergruppe har ydermere indflydelse på frirummet, da kvinderne skal navigere i forskellige brugersammensætninger og dermed skal positionere sig i flydende magtpositioner, hvor deres placering i hierarkiet på et splitsekund kan ændre sig.

Hvorvidt frirummet altid vil være i fare, når man arbejder med en målgruppe af socialt udsatte kvinder, kan diskuteres, og vil desuden være relevant at undersøge nærmere. Derudover vil det være relevant at undersøge, hvorvidt en modifikation af målgruppen kan have betydning for brugergruppen og dermed for frirummet.

Dermed må én pointe stå tilbage: Frirummet er i fare. Måske har det altid været i fare. Måske vil det altid være i fare. Men det er der. Og det rækker hånden ud.

Litteraturliste

- **Abrams**, Laura, S. (2010). "Sampling 'Hard to Reach' Populations in Qualitative Research – The case of incarcerated youth". I: Staller, K. M., Morriss, L., Shaw, I. F., Ruckdeschel, R., Piedra, L. & Leigh, J. *Qualitative Social Work* (s. 536-550). SAGE Publications.
- **Andersen**, L.B, Binderkrantz, A.S. & Hansen, K.M. (2012). "Forskningsdesign". I: Andersen, L. B., Hansen, K. M. & Klemmensen, R. (2012). *Metoder i statskundskab* (s. 66-96). 2. udg., 1. oplag. København: Hans Reitzels Forlag.
- **Atkinson**, P. & Coffey, A. (2012). "Revisiting the Relationship Between Participant Observation and Interviewing". I: Gubrium, J. F. & Holstein, J. A. *Postmodern Interviewing* (s. 108-122). Thousand Oaks: SAGE Publications.
- **Benjaminsen**, L., Grønfeldt, S.T., Bom, L.H., Fynbo, L. & Schmidt, A. (2018). *Hjemløshed blandt kvinder i Danmark – En kvalitativ interviewundersøgelse*. København K: VIVE - Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- **Bengtsson**, T. T. (2014). "What are data? Ethnographic experiences with young offenders". I: *Qualitative Research* (s. 729-744). Vol. 14(6). Sage Publications.
- **Bjørger**, T. (2016). "Introduction: A Comprehensive Model for Preventing Crime." I: *Preventing Crime. Crime Prevention and Security Management* (s. 1-35). London: Palgrave Macmillan.
- **Bourdieu**, P. (1980/2018). *Den praktiske sans*. Oversat af Peer F. Bundgård. København: Hans Reitzels Forlag.
- **Bourdieu**, P. (1984). *A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge: Harvard University of Press.

- **Bourdieu, P.** (1986). "The Forms of Capital." I: Richardson, J. G. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (s. 241-258). New York: Greenwood Press.
- **Bourdieu, P.** (1997/2000). *Pascalian Meditations*. Oversat af Richard Nice. Stanford, Californien: Stanford University Press.
- **Bourdieu, P.** (1998/2017). *Den maskuline dominans*. Oversat af Mette Olsen. København: Tiderne Skifter.
- **Bourdieu, P.** (2000/2008). "Habitus – en praktisk orienteringssans." I: *Tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab* (s. 72-78). Nr. 2. Oversat af Anders Mathiesen fra Bourdieu, P. "Habitus – A Sense of Place", konference i Perth, Australien 2000. I Hillier, J & Rooksby, E. (red.) *Habitus – A Sense of Place*. (2002). Hants, England: Ashgate Publishing Limited.
- **Copes, H., Hochstetler, A. & Williams, P.** (2008). "We Weren't Like No Regular Dope Fiends": Negotiating Hustler and Crackhead Identities". I: *Social Problems* (s. 254-270). Vol. 55, nr. 2.
- **Coston, C. T. M. & Finkenauer, J. O.** (1993). "Fear of crime among vulnerable populations: Homeless women." I: *Journal of Social Distress and the Homeless*. Vol. 2, No. 1. Human Sciences Press, Inc.
- **Dunlap, E. & Johnson, B. D.** (1998) "Gaining Access to Hidden Populations: Strategies for Gaining Cooperation of Drug Sellers/Dealers and Their Families in Ethnographic Research". I: *Drug Soc (New York)* (s. 127-149).
- **de Vaus, D.** (2001). *Research design in social research*. Thousand Oaks, Californien: Sage Publications.

- **Egge, M. & Gundhus, H. (2012).** "Social Crime Prevention in Norway". I: Hebberecht, P. & Baillergeau, E. *Social Crime Prevention in Late Modern Europe - A Comparative Perspective* (s. 255-278). Bruxelles: VUBPRESS.
- **Emerson, R. M., Fretz, R. I. & Shaw, L. L. (2001).** "Participant Observation and Fieldnotes". I: Atkinson, P. Coffey, A., Delamont, S., Lofland, J. & Lofland, L. *Handbook of Ethnography* (s. 352-368). London: SAGE Publications Ltd.
- **Gibbs, L., Kealy, M., Green, J., Welch, N. & Daly, J. (2007).** "What have sampling and data collection got to do with good qualitative research". I: *Australian and New Zealand Journal of Public Health* (s. 540-544). Vol. 31, nr. 6.
- **Goffman, E. (1989).** "On Fieldwork". I: *Journal of Contemporary Ethnography* (s. 123-132). Vol. 18, nr. 2. Sage publications.
- **Grytes, R., Villumsen, S. & Pedersen, M. U. (2002).** *VÆRESTEDER for stofmisbrugere og tidligere stofmisbrugere i Danmark*. Aarhus: Det Sundhedsvidenskabelige Fakultets Trykkeri, Aarhus Universitet.
- **Halkier, B. (2010).** "Fokusgrupper". I: Brinkmann, S. & Tanggaard, L. *Kvalitative Metoder – En Grundbog* (s. 129-135). 1. udgave, 5. oplag. København: Hans Reitzels Forlag.
- **Hedderman, C. (2004).** "The 'Criminogenic Needs of Women Offenders". I: McIvor, G. (red.). *Women who offend* (s. 228-244). London: Jessica Kingsley Publishers.
- **Hjelmar, U., Kloppenborg, H. S. & Larsen, P. T. (2016).** *Styrkelse af værestedernes rolle i den sociale indsats i kommunerne*. KORA. København K.

- **Hochstetler**, A., Copes, H. & Williams, P. (2010). " "That's Not Who I Am": How Offenders Commit Violent Acts and Reject Authentically Violent Selves." I: *Justice Quarterly* (s. 492-516). Vol. 27, nr. 4.
- **Indenrigs- og Sundhedsministeriet**. (2006). *Psykisk Sygdom og Kriminalitet*. København: Indenrigs- og Sundhedsministeriet.
- **Järvinen**, M. (2013) "Pierre Bourdieu." I: Andersen, H. og Kaspersen, L. B. (red.) *Klassisk og moderne samfundsteori* (s. 365-386). København: Hans Reitzels Forlag.
- **Jenkins**, R. (2008). *Social Identity*. 3. Udgave. London: Routledge.
- **Josselson**, R. (1996). " On Writing Other People's Lives: Self-Analytic Reflections of a Narrative Researcher". I: Josselson, R. *Ethics and Process in The Narrative Study of Lives*. Vol. 4 Thousand Oaks, Californien: Sage Publications.
- **Kvale**, S. & Brinkmann, S. (2015). *Interview – Det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. 3. udgave. København: Hans Reitzels Forlag.
- **Latessa**, E. J. & Lowenkamp, C. (2005). "What are Criminogenic Needs and Why are they Important?" I: *For the Record* (s. 15-16). Vol. 4.
- **Maini-Thorsen**, A-S. W. (2018). "Jeg kan godt lide, når jeg kan dufte, at jeg har vasket fingre". København: Projekt UDENFOR.
- **Maxwell**, J. A. (2009). "Designing a Qualitative Study". I: Bickman, L. & Rog, D. J. *The SAGE Handbook of Applied Social Research Methods* (s. 214-253). Thousand Oaks: SAGE Publications.
- **Mehlsen**, L., Amilon, A. & Henriksen, T. D. (2017). *Social indsats til borgere med erfaring fra salg af sex*. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

- **Murphy**, E. & Dingwall, R. (2001). "The Ethics of Ethnography". I: Atkinson, P. Coffey, A., Delamont, S., Lofland, J. & Lofland, L. *Handbook of Ethnography* (s. 339-352). London: SAGE Publications Ltd.
- **Patton**, M. Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. 3. Udgave. Thousand Oaks, Californien: Sage Publications.
- **Polsky**, N. (1967). *Hustlers, Beats and Others*. Udgave fra 2006. Taylor & Francis.
- **Qvotrup Jensen**, S. (2018). "Etnografi som kriminologisk metode." I: Jacobsen, M. H. (red) (2018) *Metoder i Kriminologi* (s. 173-198). 1. udgave, 1. oplag. København: Hans Reitzels Forlag.
- **Rubow**, C. (2003). "Samtalen: Interviewet som deltagerobservation." I: Hastrup, K. (red). *Ind i Verden: Grundbog i antropologisk metode* (s. 227-244). København: Hans Reitzels Forlag.
- **Rådet for Socialt Udsatte**. (2016). *Kvinder i social udsathed – en undersøgelse af socialt udsatte kvinders livssituation, problemer, ressourcer og behov*. København: Rådet for Socialt Udsatte.
- **Rådet for Socialt Udsatte** (2017). *Socialpolitisk grundlag*. Revideret version. Rådet for Udsatte.
- **Sandberg**, S. (2010). "What can "Lies" Tell us about Life? Notes towards a Framework of Narrative Criminology". I: *Journal of Criminal Justice Education*. (December 2010) (s. 447-465). Vol. 21, nr. 4. Taylor & Francis Online.

- **Sandberg, S. & Copes, H. (2012).** " Speaking With Ethnographers: The Challenges of Researching Drug Dealers and Offenders". I: *Journal of Drug Issues*. (s. 176-197). Vol. 43(2). Sage Publications.
- **Social- og indenrigsministeriet (2016).** *Socialpolitisk Redegørelse*. København: Social- og Indenrigsministeriet.
- **Tajfel, H. & Turner, J. (1979).** " An integrative theory of intergroup conflict". I: Austin, W. G & Worchel, S. *The social psychology of intergroup relations* (s. 33-47). 1. Udgave. Monterey, Californien: Brooks/Cole Pub. Co.
- **Van Voorhis, P., Wright, E. M., Salisbury E. & Bauman, A. (2010).** "Women's risk factors and their contributions to existing risk/needs assessment: The Current Status of a Gender-Responsive Supplement". I: *Criminal Justice and Behavior* (s. 261-288). Vol 3, No. 3. International Association for Correctional and Forensic Psychology.
- **Wilken, L. (2012).** *Bourdieu for begyndere*. 2. udgave, 2. oplag. Frederiksberg C: Samfundslitteratur.
- **WHO. (2010).** *Mental health and development: targeting people with mental health conditions as a vulnerable group*. World Health Organization.

Hjemmesider:

- KFUksA 1: <https://kfuksa.dk/om-organisationen/institutioner-tilbud> (Sidst besøgt: 05-08-19 Kl. 8:26)
- KFUksA 2: <https://kfuksa.dk/om-organisationen> (Sidst besøgt: 05-08-19 Kl. 08:26)
- <https://socialstyrelsen.dk/nyheder/2017/sadan-kan-samarbejdet-med-vaerestederne-styrkes> (Sidst besøgt: 05-08-19 Kl. 08:27)

- <https://socialstyrelsen.dk/unge/psykisk-saarbarhed/om-psykisk-saarbarhed> (Sidst besøgt: 04-08-19 Kl. 08:27)
- <https://socialstyrelsen.dk/voksne/hjemloshed/om-hjemloshed/definition-af-hjemloshed> (Sidst besøgt: 04-08-19 Kl. 08:27)